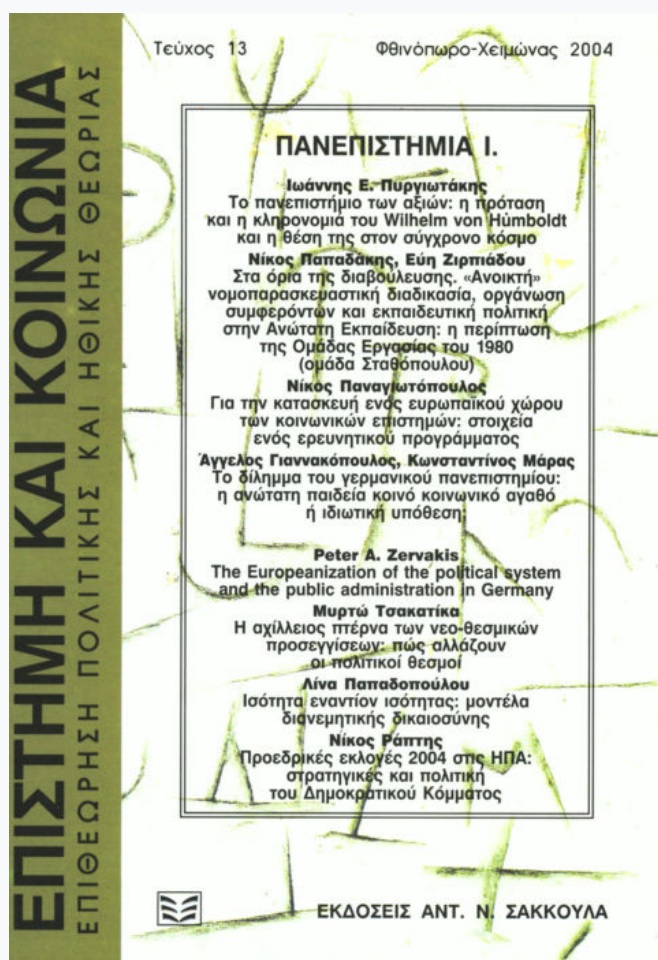

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 13 (2004)

Πανεπιστήμια Ι

Στα όρια της διαβούλευσης: "Ανοικτή" νομοπαρασκευαστική διαδικασία, οργάνωση συμφερόντων και εκπαιδευτική πολιτική στην ανώτατη εκπαίδευση: η περίπτωση της ομάδας εργασίας του 1980 (ομάδα Σταθόπουλου)

Νίκος Παπαδάκης, Εύη Ζιρπιάδου

doi: [10.12681/sas.576](https://doi.org/10.12681/sas.576)

Copyright © 2015, Νίκος Παπαδάκης, Εύη Ζιρπιάδου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαδάκης Ν., & Ζιρπιάδου Ε. (2015). Στα όρια της διαβούλευσης: "Ανοικτή" νομοπαρασκευαστική διαδικασία, οργάνωση συμφερόντων και εκπαιδευτική πολιτική στην ανώτατη εκπαίδευση: η περίπτωση της ομάδας εργασίας του 1980 (ομάδα Σταθόπουλου). *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 13, 19–48. <https://doi.org/10.12681/sas.576>

**Στα όρια της διαβούλευσης. ‘Ανοικτή’
νομοπαρασκευαστική διαδικασία,
οργάνωση συμφερόντων και εκπαιδευτική
πολιτική στην Ανώτατη Εκπαίδευση: η
περίπτωση της Ομάδας Εργασίας του 1980
(ομάδα Σταθόπουλου).**

Νίκος Παπαδάκης - Εύη Ζιρπιάδου*

Το παρόν άρθρο αποτελεί μια μελέτη περίπτωσης, εστιάζοντας σε ένα σημαντικό μεταρρυθμιστικό εγχείρημα για την Ανώτατη Εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, αναλύει τα συστατικά στοιχεία, αλλά και τη δράση των ομάδων ενδιαφέροντος (interest politics) και των υποκειμένων βαρύνουσας σημασίας (mega-actors), που ενεπλάκησαν στη διαδικασία σύνταξης πρότασης σχεδίου νόμου-πλαισίου για τα ΑΕΙ από την αρμόδια Ομάδα Εργασίας (ομάδα Σταθόπουλου) το 1980. Αναλύεται το πολιτικό και ευρύτερο μεταρρυθμιστικό συγκείμενο, παρουσιάζεται η βραχεία ιστορία της συγκρότησης και λειτουργίας της εν λόγω ομάδας και περιγράφονται και αναλύονται οι σημαντικότερες συνιστώσες της πρότασης σχεδίου νόμου και, κυρίως, ό,τι συγκροτεί το μεταρρυθμιστικό της πονηρι (ειδικά αναφορικά με την αποστολή των ΑΕΙ, το ζήτημα της αυτοτέλειάς τους και των ορίων της κρατικής εποπτείας, το εκπαιδευτικό τους έργο, τον διδακτικό φορέα και το

* Ο Νίκος Παπαδάκης διδάσκει Εκπαιδευτική Πολιτική στα Πανεπιστήμια Κρήτης και Πελοποννήσου. Η Εύη Ζιρπιάδου είναι μεταπτυχιακή φοιτήτρια Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης. Οι συγγραφείς επιθυμούν να ευχαριστήσουν ιδιαίτερα τον καθηγητή Μιχάλη Σταθόπουλο για το πρωτογενές υλικό το οποίο ευγενώς έθεσε στη διάθεσή τους.

διοικητικό-τεχνικό προσωπικό τους και την οργάνωση, διάρθρωση και διοίκησή τους). Τέλος, ιδιαίτερη ερμηνευτική έμφαση δίνεται στην έκβαση του μεταρρυθμιστικού εγχειρήματος. Μάλιστα, με δεδομένο το γεγονός ότι η ίδια η λειτουργία αυτής της ομάδας εργασίας αποτελεί ένα είδος εμπράγματος συλλογικοποίησης της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας (με τη συμμετοχή εκπροσώπων όλων των μειζόνων ομάδων ενδιαφέροντος), εξετάζονται οι συνθήκες και οι λόγοι που οδήγησαν στη ρήξη της συναίνεσης, την αποχώρηση του ΕΔΠ και της ΕΦΕΕ και, τελικά, στη μη νομοθέτηση της πρότασης σχεδίου νόμου.

1. Το πεδίο του προβλήματος: θεωρητικά και μεθοδολογικά προλεγόμενα.

Η παρούσα μελέτη εστιάζει στο αίτημα για 'ανοικτές' διαδικασίες εκπόνησης εκπαιδευτικής πολιτικής για την Ανώτατη Εκπαίδευση. Στην ουσία, επιχειρεί να ερμηνεύσει το ανεκπλήρωτο του αιτήματος, πραγματώνοντας μια μελέτη περίπτωσης σε ένα συγκεκριμένο μεταρρυθμιστικό επεισόδιο της πρώιμης Μεταπολίτευσης: τη λειτουργία και τη νομοθετική 'παραγωγή' της Ομάδας Εργασίας για τη σύνταξη σχεδίου νόμου-πλαισίου για την Ανώτατη Εκπαίδευση του 1980.

Το πρωτογενές υλικό της έρευνας (πρόταση σχεδίου νόμου, άλλα σχέδια νόμου της περιόδου, άρθρα στον ημερήσιο Τύπο, επιστολές και ανακοινώσεις, κ.λπ.) συγκεντρώθηκε με τη χρήση τεχνικών *ιστοριοδιφίας*. Προκειμένου για την ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων της έρευνας, αλλά και την ανάδειξη της κατακερματισμένης σε πολλές ταυτότητες ιστορικής εμπειρίας,¹ προκρίθηκε μια μεθοδολογική στρατηγική που εδράζεται στην ερμηνευτική προσέγγιση και, δη, στον ερμηνευτικό έλικα.² Έμφαση δόθηκε

- στο φάσμα των 'ανυπόληπτων' γεγονότων,³ προκειμένου να συλληφθεί και να αποδοθεί η (όχι απαραίτητα μονοσήμαντη) μοναδικότητα των γεγονότων και
- στη διασφάλιση ενός ισόρροπου ερμηνευτικού ολισμού δομής και δράσης, πράγμα που επέβαλλε στην ερμηνεία να προσεγγίζει τα γεγονότα μέσα και από τη δράση και τις επιλογές των επιμέρους actors και, ιδιαίτερα, των mega-actors.⁴

Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, πως σε ό,τι αφορά τη μελέτη της εκπαιδευτικής πολιτικής, κρίνεται αναγκαίος 'ο συνδυασμός της δομικής μακρο-ανάλυσης των εκπαιδευτικών πολιτικών με την έρευνα σε μικρο-επίπεδο (βλ. Ozga 1990: 359 και Παπαδάκης 2003: 259-263). Συνεπώς, εστιάζουμε και σε ό,τι

συγκροτεί τη λεπτή συνύφανση των θεσμικών γνωρισμάτων της κοινωνίας με τις ικανότητες αλλά και επιθυμίες-συμφέροντα των ατόμων (Layder 1994: 65). Άλλωστε, ο ίδιος ο ερευνητής είναι ένα σημείο του ιστορικο-κοινωνικού πεδίου και, ως τέτοιος, μια οπτική γωνία, 'μια αρχή θεώρησης που υιοθετείται από μια μονάδα τοποθετημένη εντός του κοινωνικού πεδίου' (Bourdieu 2000: 27).

2. Το ιστορικο-κοινωνικό πλαίσιο και τα μεταρρυθμιστικά προλεγόμενα: συνοπτική παρουσίαση.

Η πανεπιστημιακή ιστορία της πρώιμης Μεταπολίτευσης είναι 'διάστικτη' από αλλεπάλληλα (και, κατά μείζονα λόγο, ακυρωθέντα) μεταρρυθμιστικά εγχειρήματα και απόπειρες σύνταξης ενός νόμου-πλαισίου για την Ανώτατη Εκπαίδευση (βλ., αναλυτικότερα, Παπαδάκης 2004α: 386-413). Η μεταρρυθμιστική κίνηση της πρώτης μεταπολιτευτικής πενταετίας σηματοδεύτηκε από:

α) το ιδιαίτερα σημαντικό σχέδιο νόμου-πλαισίου 'για την Οργάνωση και Λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων'⁵ των επιτροπών Τσάτσου-Ευρυγένη, που δεν έλαβε ποτέ νομοθετική υπόσταση αλλά, ωστόσο, κατάφερε να θέσει αρχές, να ορίσει αιτήματα και να τα καταστήσει θεμιά (βλ. Πυργιωτάκης & Παπαδάκης 2003: 219)·

β) τον νόμο 118/18ης Αυγούστου 1975 'Περί ρυθμίσεως θεμάτων αφορώντων εις το διδακτικόν προσωπικόν των ΑΕΙ'⁶

γ) το ΠΔ 725/1976 (ΦΕΚ 262, τ. Α') 'Περί παροχής χρηματικών δανείων εις τους σπουδαστάς των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και ανωτάτων σχολών'· και

δ) το (ακυρωθέν) μεταρρυθμιστικό εγχείρημα της επιτροπής Ταλιαδούρου, τον Ν. 587/23ης Μαΐου 1977 (ΦΕΚ 140, τ. Α') 'Περί συμμετοχής του βοηθητικού διδακτικού προσωπικού και των φοιτητών εις συνεδριάσεις των Σχολών και των Συγκλήτων των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων'.

Το τελευταίο νομοθέτημα ψηφίστηκε ομόφωνα από τη Βουλή 'κάτω από την πίεση των φοιτητών που απαιτούσαν το δικαίωμα της ισότιμης συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων στα συγκεκριμένα πράγματα' (Τζουμάκας 1979: 518), έναν μήνα προτού η επιτροπή Ταλιαδούρου παραδώσει το δικό της σχέδιο-νόμου. Η παροχή (έστω και μικρών) ποσοστών συμμετοχής του ΕΔΠ και των φοιτητών στα όργανα διοίκησης και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, υποστασιοποίησε νομικά την πίεση δύο εκ των βασικών και πλέον κινητικών ομάδων ενδιαφέροντος (ΕΔΠ και ΕΦΕΕ). Η πίεση αυτή έδειξε

να καταλήγει στη διεύρυνση του σώματος λήψεως αποφάσεων *internas miros* των πανεπιστημίων και των όρων συμμετοχής στη διαδικασία αυτή.⁷

Λίγους μήνες αργότερα, η Ανώτατη Εκπαίδευση γνώρισε μία από τις μεγαλύτερες, μέχρι τότε, απεργίες με παραλυτικές συνέπειες ως προς τη λειτουργία της. Πρόκειται για την απεργία του ΕΔΠ, η οποία άρχισε στις 20 Φεβρουαρίου 1978 και διήρκεσε 100 μέρες. Στο κέντρο της κινητοποίησης ήταν το, από καιρού διατυπωμένο, αίτημα για δημιουργία ενιαίου φορέα πανεπιστημιακών δασκάλων και ισότιμη ένταξη σε αυτόν όλων των μελών του ΕΔΠ (ανεξαρτήτως κατοχής διδακτορικού ή μη· βλ. Βουδούρης & Κριμπάς 1977). Το νομοσχέδιο της επιτροπής Μαυρίδη 'Περί του Διδακτικού Προσωπικού των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων', που στάλθηκε από το υπουργείο στο Κεντρικό Συμβούλιο του ΕΔΠ δώδεκα μέρες μετά την έναρξη της απεργίας, όχι μόνον δεν ικανοποίησε τους απεργούς,⁸ αλλά συνάντησε, παράλληλα, την αντίδραση και της ΕΦΕΕ.⁹ Ουσιαστικά, οι δύο φορείς συντόνισαν τις κινητοποιήσεις τους και υποχρέωσαν το υπουργείο¹⁰ να αποσύρει το επίμαχο νομοσχέδιο (21-4-78).

Οι επιμελητές και βοηθοί μετήτησαν του μέσου της απεργίας και κατέλαβαν ισχυρότερη θέση στην ενδοπανεπιστημιακή γραμμή εξουσίας, αναδιατάσσοντας ολόκληρη τη δυναμική της οργάνωσης συμφερόντων εντός των ελληνικών ΑΕΙ. Το νομοσχέδιο για τη ρύθμιση των θεμάτων του διδακτικού προσωπικού που κατάθεσε το υπουργείο (26-5-78), μετά από διαρκείς διαπραγματεύσεις, φάνηκε να ικανοποιεί το ΕΔΠ. Και αυτό επειδή, με το εν λόγω νομοθέτημα, έγινε δεκτή, για πρώτη φορά, η αρχή της μονιμότητας για το βοηθητικό προσωπικό, ενώ καθιερώθηκαν και συγκεκριμένα, ενιαία κριτήρια για τις κρίσεις που αποσυνδέθηκαν από την προσωπική εξουσία του καθηγητή της έδρας. Η απεργία του ΕΔΠ έληξε στις 29 Απριλίου 1978. Όμως, οι εξελίξεις προκάλεσαν την έντονη αντίδραση της συγκλήτου του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η τελευταία, θεωρώντας ότι η συμφωνία ΕΔΠ και κυβέρνησης και το προκύπτον σχέδιο νόμου υπερέβαινε τα εσκαμμένα του πανεπιστημιακού πεδίου τόσο ως διαδικασία (ή, ακριβέστερα, ως μεθόδευση) όσο και ως αποτέλεσμα,¹¹ υπέβαλε την παραίτηση της. Η νέα φάση της κρίσης στη σχέση πανεπιστημίων και πολιτείας, που εδραζόταν στο ζήτημα της κατάτμησης των εξουσιών εντός του πανεπιστημιακού χώρου, κλιμακώθηκε με παραιτήσεις καθηγητών, αποφάσεις Σχολών για απώλεια της χρονιάς, απειλές για πειθαρχικές διώξεις κ.λπ.¹² Η κυβέρνηση, προκειμένου να αποκλιμακωθεί η κρίση, συγκάλεσε τη Σύνοδο των Πρυτάνεων τον Αύγουστο του 1978 και προκάλεσε εφ' όλης της ύλης συζήτηση. Η νέα αυτή κινητικό-

τητα κατέληξε (μάλλον εσπευσμένα) στην υποβολή στη Βουλή ενός σχεδίου νόμου για τα ΑΕΙ από τον υπουργό Παιδείας Ιωάννη Βαρβιτσιώτη. Το νομοσχέδιο αυτό έγινε γρήγορα νόμος του κράτους (Ν. 815/ 15ης Σεπτεμβρίου 1978, ΦΕΚ. 147).

Το εσπευσμένο και η επιλογή της θερινής περιόδου για την ψήφισή του αλλά, κυρίως, το περιεχόμενό του (βλ., αναλυτικότερα, Παπαδάκης 2001: 399-401), προκάλεσαν πλήθος αντιδράσεων. Το Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης συγκρότησαν έκαστο μία τριμελή επιτροπή προκειμένου να μελετηθεί η συνταγματικότητα του νόμου (βλ. Τζουμάκας 1978: 518). Πράγματι, ο νόμος κρίθηκε, τελικά, αντισυνταγματικός και αντικαταστάθηκε από τον Ν. 853/78 (ΦΕΚ 236), ο οποίος, όμως, δεν διέφερε σε κανένα από τα βασικά σημεία από τον Ν. 815/78.¹³ Η αντιπολίτευση κατήγγειλε στη Βουλή ότι με το επίμαχο νομοθέτημα 'βιάσθηκε' η αυτονομία των ΑΕΙ.¹⁴ Και το ίδιο το πεδίο αντιστάθηκε στην εφαρμογή του, με διαφορετικούς τρόπους και διαφορετικά κίνητρα, ανάλογα με τις προσδοκίες, τα συμφέροντα αλλά και τις δυνατότητες κάθε ομάδας. Έτσι, οι καθηγητές έδειξαν εμφανή απροθυμία για τη συγκρότηση τομέων και δεν κίνησαν καμία σχετική διαδικασία.¹⁵ Παράλληλα 'σκληραίνουν τη στάση τους στις κρίσεις για μονιμοποιήσεις και ανανεώσεις θητειών των μελών του ΕΔΠ' (Βρυχέα & Γαβρόγλου, 1982: 83), επιβεβαιώνοντας αλλά και παγιώνοντας τη ρήξη με το ΕΔΠ. Το τελευταίο, με τη σειρά του, πιστό στη γνώριμη πρακτική της άρθρωσης ενός μαξιμαλιστικού λόγου, κατήγγειλε ότι επρόκειτο για την 'εξειδίκευση της πολιτικής της αυταρχοποίησης της δημόσιας ζωής της χώρας (Ν. 330, αντιτρομοκρατικό) στον χώρο του πανεπιστημίου (που) περνάει φυσιολογικά μέσα από την ενίσχυση των θέσεων του καθηγητικού κατεστημένου' (Πανελλαδικό Συμβούλιο του ΕΔΠ, Απόφαση για τον Ν. 815/78, στο Βρυχέα & Γαβρόγλου 1982: 341).

Εδώ, πρέπει να επισημάνουμε ότι, για μια ακόμα φορά, το ΕΔΠ απέσπασε τη συναίνεση της ΕΦΕΕ για τις θέσεις του.¹⁶ Είναι, πλέον, φανερό ότι η δομή της εξουσίας και ο συσχετισμός δυνάμεων εντός των πανεπιστημίων αλλάζουν. Μόλις τέσσερα χρόνια μετά τη Μεταπολίτευση, το αίτημα για 'αποκέντρωση δυνάμεως που είναι το αποτέλεσμα της (οριστικής) καταργήσεως της έδρας' (Μουζέλης 1974: 1) δείχνει να παραμένει τόσο ανικανοποίητο όσο και δεσπόζον. Η σχεσιοδυναμική, η οποία αναπτύσσεται εντός των ΑΕΙ και έχει ως εστιακό σημείο (focal point) τόσο τη σχέση κράτους και πανεπιστημίου (και τις επιδιώξεις αμφοτέρων) όσο και τις σχέσεις μεταξύ των ομάδων που υφίστανται και δρουν εντός του τελευταίου, δείχνει εξαιρε-

τικά ρευστή, μεταβαλλόμενη και διαμορφούμενη από τις διαρκείς αλλά και, συχνά, αντιφατικές εξελίξεις. Και η βαθμιαία αυξανόμενη 'ιδεολογικοποίηση' είναι αποτέλεσμα της συνύπαρξης δύο (τυπικά) αυτόνομων και διαφοροποιημένων λογικών στο ίδιο πεδίο, τόσο σε επίπεδο λόγου όσο και σε επίπεδο δράσης.

3. Η Ομάδα Εργασίας του 1980 (ομάδα Σταθόπουλου): οι συνθήκες, η αποστολή και τα πρόσωπα.

Οι εξελίξεις που ακολούθησαν τα επόμενα δύο χρόνια δεν συνέβαλλαν στην εκτόνωση της κατάστασης. Αντίθετα, παγίωσαν ένα κλίμα έντασης και συγκρούσεων. Παράλληλα, όμως, συντήρησαν μια κινητικότητα που συνέτεινε στο να παραμείνει το ενδιαφέρον πολλών φορέων-παραγόντων του δημόσιου βίου εστιασμένο στην Ανώτατη Εκπαίδευση και στην ανάγκη συνολικού μετασχηματισμού της δομής, οργάνωσης και λειτουργίας των πανεπιστημίων. *Expressis verbis*, το διακύβευμα της πανεπιστημιακής μεταρρύθμισης εξακολουθούσε να καταλαμβάνει ζωτικό χώρο στις δημόσιες σφαίρες. Λίγο πριν από την έναρξη του ακαδημαϊκού έτους 1979-80, και συγκεκριμένα στις 9 Αυγούστου του 1979, παραβιάστηκε το πανεπιστημιακό άσυλο. Μάλιστα, οι αστυνομικές δυνάμεις συνέλαβαν και φοιτητές. Αυτό σηματοδότησε την κορύφωση ενός κλίματος ρήξης, *internas et externas muros* των πανεπιστημίων. Τον Δεκέμβριο του 1979 οι καταλήψεις έφτασαν στην κορύφωσή τους (βλ., αναλυτικότερα, Γαβρόγλου 1980: 3).

Το ακαδημαϊκό έτος 1980-81 ξεκίνησε με 'λειτουργικές καταλήψεις' πολλών Σχολών ΑΕΙ. Όπως διευκρίνιζαν τα αναρτημένα πανό των καταληψιών, η στόχευση ήταν 'το μπλοκάρισμα της διαδικασίας των εγγραφών', άρα και της ουσιαστικής έναρξης του ακαδημαϊκού έτους. Το δε πρόταγμα ήταν 'να αποσυρθούν οι απαγορευτικές διατάξεις (δηλαδή: λιγότερες εξεταστικές περιόδοι, απώλεια φοιτητικής ιδιότητας, μειωμένη και συχνά άνευ ψήφου συμμετοχή των φοιτητών στα συλλογικά όργανα) και η συνολική επανεξέταση των εξετάσεων'. Η συλλογική, συντονισμένη και διογκούμενη διαμαρτυρία για τη θεσμοποιημένη πλέον, με τον Ν. 815/78, εντατικοποίηση των σπουδών επέτρεψε την επαναδιατύπωση των παγιωμένων και ανικανοποίητων αιτημάτων τόσο των φοιτητών όσο και των μελών του ΕΔΠ.¹⁷

Η κυβέρνηση επέλεξε, τελικά, την οδό της διαπραγμάτευσης και του συμβιβασμού. Ανέστειλε τις επίμαχες διατάξεις του Ν. 815/78¹⁸ και συνέστησε την Επιτροπή των Πρυτάνεων ενθέτοντας ιδιαίτερη θεσμική βαρύτητα σε

ένα 'όργανο', που ήδη λειτουργούσε. Πιο συγκεκριμένα, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής κάλεσε σε σύσκεψη, στις 3 Ιανουαρίου 1980, τον αντιπρόεδρο της κυβέρνησης Κ. Παπακωνσταντίνου, τον ΥΠΕΠΘ Ι. Βαρβιτσιώτη, τον ΥΦΕΠΘ Χ. Καρατζά και τους πρυτάνεις των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων. Εξήγγειλε τη συγκρότηση επιτροπής, η οποία απαρτιζόταν από όλους τους πρυτάνεις, με συμμετοχή του Γενικού Διευθυντή και του αναπληρωτή Γενικού Διευθυντή και τελούσε υπό την προεδρία του πρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών, καθηγητή Μήτση.¹⁹ Η εν λόγω επιτροπή ανέλαβε να υποβάλει, εντός συγκεκριμένης προθεσμίας (μέχρι την 15η Μαρτίου 1981), προτάσεις για τη διδασκαλία, το πρόγραμμα σπουδών, τον θεσμό των διδακτικών συγγραμμάτων και τις εξετάσεις. Παράλληλα επιφορτίστηκε με την υποβολή 'ολοκληρωμένης προτάσεως για τον νόμο-πλαίσιο της Ανωτάτης Παιδείας' (Ελληνική Κυβέρνηση 1980), αφού λάβει υπόψη της τις 'απόψεις όλων των φορέων της Ανωτάτης Παιδείας' (Ελληνική Κυβέρνηση 1980). Η ίδια η κυβέρνηση, λοιπόν, εισηγήθηκε τη διαβούλευση μεταξύ όλων των ομάδων ενδιαφέροντος και την όρισε ως συστατικό στοιχείο της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας που επρόκειτο να ακολουθήσει.

Τελικά, οι πρυτάνεις συγκρότησαν μια Ομάδα Εργασίας για να επεξεργαστεί όλα τα θέματα που αφορούσαν στη σύνταξη του νόμου-πλαισίου. Η επιτροπή αυτή τελούσε υπό τον συντονισμό του καθηγητή Μιχάλη Σταθόπουλου, ενώ συμμετείχαν οι καθηγητές Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, Γ. Βέης, Χ. Προυνάκης, Δ. Καράγιωργας και Δ. Μαρωνίτης (οι δύο τελευταίοι μετείχαν και στην πρώτη αντίστοιχη επιτροπή της Μεταπολίτευσης, την επιτροπή Τσάτσου· βλ. Πυργιωτάκης & Παπαδάκης 2003: 191- 192). Σε αυτήν την ομάδα (στο εξής 'ομάδα Σταθόπουλου') εκπροσωπούνταν όλες οι σημαντικές ομάδες ενδιαφέροντος, με τη συμμετοχή του ΕΔΠ (με εκπροσώπους τους Δ. Κλάδη και Κ. Γαβρόγλου), της ΕΦΕΕ και των εντεταλμένων υφηγητών μετά από τα έντονα σχετικά αιτήματα των συνδικαλιστικών οργάνων τους.²⁰ Συγχρόνως, η Επιτροπή Πρυτάνεων, συνέχιζε το δικό της νομοπαρασκευαστικό έργο, υπό τον συντονισμό του καθηγητή Μήτση. Στην ουσία, λοιπόν, λειτουργούσαν συγχρόνως δύο παράλληλες νομοπαρασκευαστικές επιτροπές. Η επιτροπή Πρυτάνεων κατέθεσε τις πρώτες προτάσεις της για τα ξέοντα ζητήματα (εξεταστικό και συγγράμματα) τον Μάρτιο του 1980 (όπως είχε ζητηθεί από τον πρωθυπουργό· βλ. σχετικά Πανούσης 1985: 15).

Παράλληλα, συνεχιζόταν η επεξεργασία του σχεδίου νόμου-πλαισίου από την ομάδα Σταθόπουλου, η οποία είχε 'εμπλουτιστεί' με την εκπροσώπηση των παρασκευαστών και των διοικητικών υπαλλήλων, σε ζητήματα που τους

αφορούσαν. Ουσιαστικά, επιτυγχάνεται, έστω και μετά από πολλές πιέσεις, η συμμετοχή όλων των ομάδων ενδιαφέροντος και πανεπιστημιακών φορέων στη διαδικασία σύνταξης ενός νόμου-πλαισίου. Η πολιτική ηγεσία έδειχνε να αντιλαμβάνεται, πιεζόμενη φυσικά και από τις συνθήκες, ότι η συνεργασία αύξανε τις πιθανότητες ορθολογικής επεξεργασίας των όποιων δεδομένων και ενίσχυε τη νομιμοποίηση των όποιων αποφάσεων θα λαμβάνονταν τελικώς (βλ. σχετικά Luhmann 1999: 301).

Αυτό, όμως, δεν θα έμενε έτσι μέχρι τέλους –στο ζήτημα αυτό θα επανέλθουμε.

4. Το περιεχόμενο των προτάσεων της ομάδας Σταθόπουλου: συνοπτική παρουσίαση, ανάλυση και ερμηνεία.

Οι προτάσεις της ομάδας Σταθόπουλου για τον νόμο-πλαίσιο των ΑΕΙ εμπεριέχονται σε 54 άρθρα και χωρίζονται σε πέντε κεφάλαια, τα οποία με τους τίτλους τους προσδιορίζουν το θεματικό πεδίο των διατάξεων τους.

4.1 Γενικές διατάξεις του (σχεδίου) νόμου-πλαισίου

Το πρώτο κεφάλαιο, με τίτλο ‘Γενικές διατάξεις’, αποτελείται από έξι άρθρα (1-6) και περιγράφει την αποστολή των ΑΕΙ, τον βασικό τρόπο λειτουργίας τους, τα κύρια δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους. Το σημαντικότερο, ίσως, άρθρο είναι το τρίτο σύμφωνα με το οποίο ‘τα ΑΕΙ είναι οργανωμένα και λειτουργούν με βάση τις αρχές της δημοκρατίας και εφαρμόζουν την αρχή της συμμετοχής των μελών τους στα όργανα λήψεως αποφάσεων’ (§1). Επιπλέον, στο ίδιο άρθρο, αναφέρεται ότι ‘στα μέλη των ΑΕΙ εξασφαλίζεται το δικαίωμα να ασκούν τις πολιτικές, συνδικαλιστικές, φιλοσοφικές και θρησκευτικές ελευθερίες τους (§4), ενώ ‘συνεργάζονται μεταξύ τους για την καλύτερη εκπλήρωση του έργου τους και προωθούν τις διεπιστημονικές σπουδές’ (§5). Ακόμη, επισημαίνεται ότι ‘τα ΑΕΙ οφείλουν να ενημερώνουν την κοινή γνώμη για το έργο τους’ (§6). Το άρθρο 6 επιχειρεί να ξεκαθαρίσει οριστικά το ζήτημα της γλώσσας διδασκαλίας, τονίζοντας ότι ‘γλώσσα της προφορικής και γραπτής διδασκαλίας στα ΑΕΙ είναι η δημοτική [...] χωρίς ιδιοματισμούς και αυθαιρεσίες’.

Διαβάζοντας προσεκτικά τα άρθρα και τις παραγράφους τους στο πρώτο κεφάλαιο του νόμου-πλαισίου των ΑΕΙ παρατηρούμε πως, από την αρχή κιόλας, οι προτάσεις της ομάδας Σταθόπουλου είναι ιδιαίτερα σημαντικές

και πρωτότυπες. Για πρώτη φορά σε έναν νόμο-πλαίσιο επιχειρείται, σε τέτοια έκταση, να διασφαλιστεί η πλήρης αυτονομία όλων των μελών των ΑΕΙ²¹ ως προς τις πολιτικές, συνδικαλιστικές, φιλοσοφικές, αλλά και θρησκευτικές τους ελευθερίες. Ιδιαίτερο, μάλιστα, ενδιαφέρον παρουσιάζει το εγχείρημα κατοχύρωσης της ανεξίθρησκίας στο πλαίσιο της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Ανάλογης σημασίας είναι η διάταξη σύμφωνα με την οποία τα ΑΕΙ υποχρεούνται να ενημερώνουν την κοινή γνώμη για το έργο τους. Πρόκειται για σαφές εγχείρημα θεσμοποίησης της διάχυσης της γνώσης αλλά και της εμβάπτισης της λειτουργίας των ΑΕΙ στις δημόσιες σφαίρες (άρθρο 3, §6).

4.2 Αυτοτέλεια των ΑΕΙ και κρατική εποπτεία

Το δεύτερο κεφάλαιο του νόμου-πλαισίου αφορά στην 'αυτοτέλεια των ΑΕΙ και την εποπτεία της πολιτείας' και αποτελείται από 6 άρθρα (7-12). Σύμφωνα με το 7ο άρθρο 'τα ΑΕΙ έχουν πλήρη εκπαιδευτική αυτοτέλεια', ενώ 'αποφασίζουν για τη διάρθρωση των σπουδών, καταρτίζουν τα προγράμματα σπουδών και εξετάσεων'. Επίσης, η λειτουργία των οργάνων διοίκησης και οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων (decision making) καθορίζονται από τον εσωτερικό κανονισμό κάθε ιδρύματος. Και το άρθρο 8 αφορά την αυτοτέλεια των ΑΕΙ πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο αυτού του άρθρου, 'τα ΑΕΙ έχουν πλήρη διοικητική αυτοτέλεια και λειτουργούν σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου, τις διατάξεις του εσωτερικού κανονισμού τους και τις αποφάσεις των οργάνων διοικήσεως αυτών'. Επιπροσθέτως, επισημαίνεται ότι 'στην αποκλειστική δικαιοδοσία των ΑΕΙ ανήκει: α) η εκλογή των μελών των οργάνων διοικήσεως τους, β) η κατάρτιση ή τροποποίηση του εσωτερικού κανονισμού τους, γ) η σύσταση ή αναδιάρθρωση εκπαιδευτικών, ερευνητικών ή διοικητικών μονάδων του ιδρύματος, δ) η επιλογή των προσώπων για την κατάληψη θέσεων του εν γένει προσωπικού τους, ο διορισμός και οι υπηρεσιακές μεταβολές αυτών, ε) η πειθαρχική εξουσία επί των μελών του ιδρύματος'.

Το άρθρο 9 αφορά στον κρατικό προϋπολογισμό για τα ΑΕΙ. Η πρώτη παράγραφός του αναφέρεται στις αποδοχές του προσωπικού των ΑΕΙ. Πιο συγκεκριμένα, 'οι πιστώσεις για τις αποδοχές του προσωπικού των ΑΕΙ βαρύνουν τον κρατικό προϋπολογισμό και η καταβολή των αποδοχών γίνεται από το Δημόσιο Ταμείο. Για την ως άνω πρόβλεψη αποφασίζουν οι υπουργοί Οικονομικών και Παιδείας' (άρθρο 9, §1). Επιπλέον, 'η διάθεση των πιστώσεων του προϋπολογισμού κάθε ΑΕΙ και η έγκριση των δαπανών του ενεργ-

γείται από τα όργανα αυτού' (άρθρο 9, §3). Τα δε έξοδα των ΑΕΙ υπόκεινται στο προληπτικό έλεγχο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, σύμφωνα με τις ισχύουσες για αυτόν διατάξεις (άρθρο 9, §6).²²

Το άρθρο 10 καθορίζει τη σχέση υπουργείου Παιδείας και ΑΕΙ. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την πρώτη παράγραφό του, 'ο υπουργός Παιδείας ασκεί γενική εποπτεία επί των ΑΕΙ για την τήρηση των νόμων. Για αυτόν τον σκοπό δικαιούται [...] να διεξάγει έλεγχο νομιμότητας'. Τα ΑΕΙ, από τη πλευρά τους, 'είναι υποχρεωμένα να κοινοποιούν χωρίς καθυστέρηση στον υπουργό Παιδείας τα προγράμματα σπουδών καθώς και τις εκτελεστές πράξεις τους' (άρθρο 10, §2).

Η ομάδα Σταθόπουλου προβλέπει και τη σύσταση Συμβουλίου Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΣΑΕ). Η οργάνωση και η λειτουργία του ρυθμίζονται με ΠΔ ύστερα από πρόταση του υπουργού Παιδείας και με τη σύμφωνη γνώμη όλων των ΑΕΙ (άρθρο 11). Τα σημαντικότερα σημεία του άρθρου 12 είναι η §2, κατά την οποία 'με Π.Δ. που εκδίδεται μετά από πρόταση του υπουργού Παιδείας και τη σύμφωνη γνώμη του ΣΑΕ καθώς και της οικείας Σχολής καθορίζεται συνολικός αριθμός των νέων σπουδαστών, που κάθε χρόνο μπορούν να εγγράφονται στις Σχολές των ΑΕΙ'.

Καθίσταται σαφές από τα προαναφερθέντα ότι η ομάδα Σταθόπουλου έδινε ιδιαίτερη έμφαση στη θεσμική κατοχύρωση μιας εμπράγματης και πλήρους αυτοτέλειας των ΑΕΙ συνδυασμένης με τη διασφάλιση της ισόρροπης ανάπτυξής τους. Επιχειρούσε δε να επαναπροσδιορίσει τη σχέση τους με το κράτος. Έτσι, περιόριζε τον ρόλο του τελευταίου στα απολύτως αναγκαία (ρύθμιση χρηματοδότησης, με βάση την αρχή της ισοτιμίας των ΑΕΙ, ελεγχος νομιμότητας).

4.3 Το εκπαιδευτικό έργο των ΑΕΙ

Το τρίτο κεφάλαιο του σχεδίου νόμου-πλαισίου αποτελείται από επτά άρθρα (13-19). Το άρθρο 13 αναφέρεται στη διδασκαλία των ΑΕΙ, ορίζοντας ότι αυτή αποβλέπει 'στη μετάδοση γνώσεων με τρόπο ώστε οι σπουδαστές να τις αφομοιώνουν και να μπορούν αυτοδύναμα να τις αξιοποιούν'. Κατά την επιδίωξη, όμως, των σκοπών της διδασκαλίας προέχει 'ο εντοπισμός των βασικών προβλημάτων κάθε γνωστικού αντικείμενου' (άρθρο 13). Το 14ο άρθρο αναφέρεται στον τρόπο εκπαίδευσης των φοιτητών και στο περιεχόμενο της διδασκαλίας. Μάλιστα, 'το διδακτικό έργο εξυπηρετείται και με τα διδακτικά συγγράμματα αλλά και με την ευρύτερη ενημέρωση των φοιτητών στη βιβλιογραφία' (άρθρο 14, §3). Ενώ, για καλύτερη επιτέλεση της διδα-

σκαλίας, τονίζεται (§4) ότι 'πρέπει να εξασφαλίζεται επαρκής αριθμός θέσεων διδακτικού προσωπικού και απαραίτητη υλικοτεχνική υποδομή'.

Το άρθρο 15 αναλύει την διάρκεια των σπουδών, τις ώρες εβδομαδιαίας διδασκαλίας, τον αριθμό των εξεταζόμενων μαθημάτων που πρέπει να παρακολουθούν οι σπουδαστές, την αρχή και τη λήξη του ακαδημαϊκού και του διδακτικού έτους και την πρακτική άσκηση των σπουδαστών έξω από τον χώρο των ΑΕΙ. Το άρθρο 16 αναφέρεται στο πρόγραμμα διδασκαλίας κάθε διδακτικού έτους, το οποίο 'συντάσσεται από τις Σχολές και δημοσιεύεται πριν από τη λήξη του προηγούμενου διδακτικού έτους' (άρθρο 16, §1). Στην ίδια παράγραφο γίνεται αναφορά και στα διδασκόμενα μαθήματα τα οποία περιλαμβάνει. Η δεύτερη παράγραφος του ίδιου άρθρου αφορά στον οδηγό σπουδών, στο πότε εκδίδεται και τι περιλαμβάνει. Το άρθρο 17 αφορά στον τρόπο εξέτασης των σπουδαστών (την αξιολόγησή τους) μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας ενός μαθήματος (άρθρο 17, §1). Το άρθρο 18 καθορίζει τις χρονικές περιόδους των εξετάσεων των Τμημάτων των ΑΕΙ σε δύο.²³ Στο άρθρο 19 καθορίζονται 'τα εξεταστέα σε τμηματικές ή πτυχιακές εξετάσεις μαθήματα' (§1) και, γενικότερα, 'λοιπά θέματα που αφορούν τη διεξαγωγή εξετάσεων' (§1). Η δεύτερη παράγραφος του ίδιου άρθρου αφορά 'στις προϋποθέσεις μεταφοράς της εξετάσεως μαθημάτων ενός έτους σπουδών σε επόμενο έτος' και, γενικότερα, εκπαιδευτικές προϋποθέσεις για εγγραφή σε ένα έτος σπουδών ή για την παρακολούθηση μαθημάτων.

Αναλύοντας τα άρθρα του τρίτου κεφαλαίου του νόμου-πλαισίου για τα ΑΕΙ εντοπίζουμε, καταρχάς, κάποιες επιμέρους διαφωνίες μεταξύ καθηγητών, από τη μία πλευρά, και εκπροσώπων ΕΔΠ-ΕΦΕΕ, από την άλλη. Πολύς λόγος έγινε, για παράδειγμα, για το άρθρο 14 και, πιο συγκεκριμένα, για την 4η παράγραφο, στην οποία οι εκπρόσωποι του ΕΔΠ και της ΕΦΕΕ πρότειναν να προβλεφθεί ότι η αναλογία διδασκόντων και διδασκόμενων πρέπει να είναι σαφώς καθορισμένη και να κυμαίνεται αυστηρά μεταξύ 1 προς 3 και 1 προς 5. Οι εκπρόσωποι του ΕΔΠ και της ΕΦΕΕ προέβησαν στο παραπάνω αίτημα, διότι θεώρησαν ότι στην §4 του άρθρου 14 υπήρχε αοριστία ως προς τον 'επαρκή αριθμό διδακτικού προσωπικού'. Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι η ομάδα Σταθόπουλου πρότεινε δύο περιόδους τμηματικών εξετάσεων. Αυτό, όμως, δεν βρήκε σύμφωνους τους εκπροσώπους της ΕΦΕΕ, οι οποίοι επέμεναν να διατηρηθεί το καθεστώς των τριών εξεταστικών περιόδων (όπως ισχύει και σήμερα).

Ως τις ημέρες μας ισχύουν –σε γενικές γραμμές– και οι ρυθμίσεις που περιλαμβάνονται στα άρθρα 15-17 και αφορούν λεπτομέρειες για τη διάρ-

κεια των σπουδών, τον αριθμό των μαθημάτων, το πρόγραμμα διδασκαλίας και τον τρόπο εξετάσεων.²⁴ Πέραν από όλα, όμως, το κύριο χαρακτηριστικό του Γ' μέρους του σχεδίου νόμου-πλαισίου της ομάδας Σταθόπουλου είναι η εμπρόγμητη, θεσμική έμφαση που δόθηκε από την ομάδα στη διδασκαλία, στη 'μάθηση ως διαδικασία μύησης στην επιστημονική γνώση' και στη διασφάλιση όλων των ικανών και αναγκαιών προϋποθέσεων για την πραγμάτωση αυτής της συνθήκης.

4.4 Το προσωπικό των ΑΕΙ

Το τέταρτο κεφάλαιο αφορά στο προσωπικό των ΑΕΙ και αποτελείται από 14 άρθρα (20-33). Σε κάθε άρθρο υπάρχει τίτλος για το θέμα στο οποίο αναφέρεται. Το άρθρο 20 έχει ως θέμα το διδακτικό προσωπικό. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την §1, το διδακτικό προσωπικό 'διακρίνεται σε τακτικούς καθηγητές, επίκουρους καθηγητές και λέκτορες'.²⁵ Επιπροσθέτως, στο ίδιο άρθρο, γίνεται ξεκάθαρο ότι 'στην εκτέλεση του διδακτικού έργου τους τα μέλη του διδακτικού προσωπικού και των τριών βαθμίδων έχουν πλήρη ανεξαρτησία και ελευθερία δράσεως' (§3). Σημαντικό είναι και το γεγονός ότι οι εκπρόσωποι της ΕΦΕΕ πρότειναν να υπάρχει και 4η βαθμίδα διδακτικού προσωπικού, οι 'επιστημονικοί συνεργάτες'. Οι τελευταίοι –σύμφωνα, πάντοτε, με την ΕΦΕΕ– δεν θα όφειλαν απαραίτητα να κατέχουν διδακτορικό τίτλο· θα αρκούσε να έχουν πτυχίο ΑΕΙ, διδακτική εμπειρία και ερευνητική δραστηριότητα.

Το άρθρο 21 αναφέρεται στα προσόντα του διδακτικού προσωπικού γενικότερα και, ειδικότερα, στα προαπαιτούμενα για την κατάληψη θέσης διδακτικού προσωπικού για τους λέκτορες, τους επίκουρους και τους τακτικούς καθηγητές. Το άρθρο 22, για την 'πλήρωση θέσεων διδακτικού προσωπικού (Δ.Π.)', αναλύει τον τρόπο εκλογής του προσωπικού. Το άρθρο 23 αναφέρεται στη 'θήτεια και το όριο ηλικίας των μελών Δ.Π.'. Σημαντική είναι η §4 του άρθρου, η οποία ορίζει το 67ο έτος ηλικίας των μελών του διδακτικού προσωπικού ως έτος αποχώρησής τους από την υπηρεσία. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί ότι εκπρόσωπος της ΕΦΕΕ πρότεινε ως όριο ηλικίας για την αποχώρηση το 65ο έτος.²⁶

Τα άρθρα 24 και 25 αναλύουν τις άδειες και τις αποδοχές των μελών Δ.Π. αντίστοιχα. Το άρθρο 26 αναφέρεται στους επισκέπτες καθηγητές, στους λέκτορες και στους ειδικούς επιστήμονες και καθορίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις πρόσληψής τους: 'Η πρόσληψη ειδικών επιστημόνων γίνεται για ένα ακαδημαϊκό έτος με δυνατότητα ανανέωσης για δύο ακόμη ακαδη-

μαϊκά έτη' (άρθρο 26, §4). Το άρθρο 27 αφορά τους βοηθούς και αναλύει την κύρια αποστολή τους, δηλαδή την 'εξοικείωση και προαγωγή τους στην επιστημονική έρευνα και μέθοδο'. Η ομάδα Σταθόπουλου, μάλιστα, άφησε την επιλογή στην Επιτροπή των Πρυτάνεων μεταξύ των όρων 'βοηθός', 'επιστημονικός συνεργάτης' και 'υπότροφος'. Στο σχέδιο του νόμου-πλαισίου αναφέρεται ο όρος 'βοηθός', ο οποίος ωστόσο, σε όλο το κείμενο, βρίσκεται εντός παρενθέσεων, ενδεικτικών του προσωρινού-δυνητικού του χαρακτήρα. Το τέταρτο κεφάλαιο διευθετεί και ζητήματα που αφορούν στην 'πλήρωση θέσεων των βοηθών' (άρθρο 28). Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στους όρους και στον τρόπο κατάληψης θέσης βοηθού καθώς και στην εκπαιδευτική άδεια που δικαιούται 'μέχρι ενός έτους μετά την συμπλήρωση διετούς υπηρεσίας' (άρθρο 28, §5). Τα άρθρα 29 και 30 αφορούν στο 'συμπληρωματικό ερευνητικό προσωπικό και στους διδάσκालους' ('στα ΑΕΙ υπηρετούν για την κάλυψη ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών, διδάσκαλοι', με σχέση δημοσίου δικαίου'· άρθρο 30, § 1). Το άρθρο 31 αναφέρεται στο διοικητικό προσωπικό, ενώ το άρθρο 32 στο ειδικό τεχνικό προσωπικό. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι εκπρόσωποι της ΕΦΕΕ και των παρασκευαστών πρότειναν, για το εν λόγω προσωπικό, τους όρους 'ειδικό διοικητικό' και 'τεχνικό εκπαιδευτικό προσωπικό' αντίστοιχα. Τέλος, το άρθρο 33 ρυθμίζει ζητήματα του προσωπικού το οποίο εργάζεται με σχέση ιδιωτικού δικαίου και στο οποίο μπορεί να ανήκουν διδάσκαλοι ή διοικητικό ή ειδικό τεχνικό προσωπικό.

Καταληκτικά, το τέταρτο κεφάλαιο της πρότασης σχεδίου νόμου-πλαισίου της ομάδας Σταθόπουλου ρυθμίζει αναλυτικά ζητήματα που αφορούν στις βαθμίδες, στις προϋποθέσεις πρόσληψης, τον τρόπο πλήρωσης των θέσεων, τα όρια ηλικίας, τις άδειες και τις αποδοχές και, τελικά, στις αρμοδιότητες και στα δικαιώματα του διδακτικού προσωπικού (συμπεριλαμβανόμενων κατηγοριών όπως οι επισκέπτες καθηγητές, οι ειδικοί επιστήμονες καθώς και οι βοηθοί, το συμπληρωματικό ερευνητικό προσωπικό, οι διδάσκαλοι που καλύπτουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες). Παράλληλα, ανάλογη αναλυτική αναφορά γίνεται στο διοικητικό προσωπικό. Στο πλαίσιο της ομάδας Σταθόπουλου έγινε ιδιαίτερη συζήτηση για την κατανομή του διδακτικού προσωπικού σε βαθμίδες. Πιο συγκεκριμένα, τα μέλη της ομάδας επιφυλάχθηκαν να προβλέψουν, στις μεταβατικές διατάξεις, συγκεκριμένη προθεσμία για την αύξηση των θέσεων διδακτικού προσωπικού, προκειμένου να επιτευχθεί ένας διττός στόχος: α) ο αριθμός των τακτικών καθηγητών να αυξηθεί σημα-

ντικά, αλλά και β) ο αριθμός των επίκουρων καθηγητών και εκείνος των λεκτόρων να είναι τουλάχιστον ίσος με τον αριθμό των τακτικών καθηγητών.

Το πλέον σημαντικό γνώρισμα του τέταρτου κεφαλαίου είναι η προσπάθεια θεσμικής διεύθυνσης του διδακτικού φορέα με την παράλληλη αύξηση των θέσεων διδακτικού προσωπικού (μέσα σε ένα πλαίσιο ισόρροπου καταμερισμού των νέων θέσεων ώστε, τελικά, να επέλθει αριθμητική ισοδυναμία ανάμεσα στην πρώτη και τις λοιπές δύο βαθμίδες), αλλά και συναφής πρόθεση ορθολογικής ρύθμισης όλων των ζητημάτων που σχετίζονται με το εργασιακό καθεστώς του διδακτικού φορέα και των λοιπών κατηγοριών προσωπικού που εργάζονται στα ΑΕΙ.

4.5 Η οργάνωση των ΑΕΙ

Το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο του νόμου-πλαίσου τιτλοφορείται ‘Οργάνωση των ΑΕΙ’ και αποτελείται από 21 άρθρα (34-54). Το άρθρο 34 αναφέρεται στη διάρθρωση των Ιδρυμάτων. Σύμφωνα με την §2 ‘το πτυχίο που απονέμει η Σχολή είναι ενιαίο, μπορεί, όμως, να περιέχει ένδειξη ορισμένης (επιστημονικής και επαγγελματικής) κατευθύνσεως’, οπότε και η Σχολή μπορεί να διακρίνεται σε τόσα Τμήματα, όσες είναι και οι κατευθύνσεις. ‘Η Σχολή διαρθρώνεται σε Τομείς, που αποτελούν τις βασικές εκπαιδευτικές και ερευνητικές μονάδες της. Ο Τομέας καλύπτει μια επιστημονική περιοχή με τα ομοειδή ή συγκλίνοντα γνωστικά της αντικείμενα, κατονομαζόμενα με επιστημολογική ακρίβεια στην απόφαση που ιδρύει τον Τομέα [...] Ο ελάχιστος αριθμός θέσεων διδακτικού προσωπικού του τομέα είναι δέκα, από τις οποίες τρεις τουλάχιστον είναι θέσεις τακτικών καθηγητών’ (άρθρο 34, §4). Παράλληλα, ‘οι θέσεις του διδακτικού προσωπικού και των (βοηθών) ανήκουν στους Τομείς. Κατά την ίδρυση ή τροποποίησή τους, φέρουν την ονομασία του Τομέα και καλύπτουν όλη την επιστημονική περιοχή του’ (άρθρο 34, §5).

Το άρθρο 35 αναφέρεται στις αρμοδιότητες της κεντρικής διοίκησης των ΑΕΙ, η οποία είναι ‘αρμόδια για τη γενική διοίκηση και την εκπροσώπηση του ΑΕΙ και, ειδικότερα, για τη σύνταξη ή τροποποίηση και ψήφιση του εσωτερικού κανονισμού οργάνωσης και λειτουργίας του, τη σύνταξη του προϋπολογισμού και την κατανομή των πιστώσεων στις Σχολές, τη γενική διαχείριση της περιουσίας του, εκτέλεση κτιριολογικών έργων, υπηρεσιακή κατάσταση του διοικητικού προσωπικού του ΑΕΙ καθώς και την επικοινωνία με δημόσιες υπηρεσίες και τρίτους’.

Οι μειζονες αρμοδιότητες των Σχολών αναλύονται στο άρθρο 36. Πρόκειται για:

- την απονομή τίτλων σπουδών·
- τη διάρθρωση του προγράμματος σπουδών καθώς και τον συνολικό προγραμματισμό και συντονισμό του εκπαιδευτικού και ερευνητικού έργου·
- την ίδρυση ή κατάτμηση τομέων και την κατανομή του εκπαιδευτικού έργου σε αυτούς·
- την εκλογή, ανανέωση θητείας ή μονιμοποίηση του διδακτικού προσωπικού·
- τη χορήγηση εκπαιδευτικών αδειών·
- την απονομή διδακτορικού διπλώματος·
- τη θέσπιση των κανόνων λειτουργίας της Σχολής στο πλαίσιο του εσωτερικού κανονισμού του ΑΕΙ, κ.λπ.

Το άρθρο 37 εξετάζει τις αρμοδιότητες των Τμημάτων, όπου αυτά υπάρχουν. Μεταξύ αυτών είναι 'η κατάρτιση και υποβολή στη Σχολή για έγκριση του προγράμματος προπτυχιακών σπουδών και εξετάσεων και η κατάρτιση του ετήσιου προγράμματος διδασκαλίας και εξετάσεων και του οδηγού σπουδών καθώς και ο καθορισμός του τρόπου των εξετάσεων'. Τέλος, στις αρμοδιότητες των Τμημάτων των Σχολών ανήκει και η τήρηση του προγράμματος διδασκαλίας και εξετάσεων και η παρακολούθηση της προόδου των φοιτητών.

Το πέμπτο κεφάλαιο οριοθετεί, επίσης, τις βασικές αρμοδιότητες των Τομέων (άρθρο 38), που, ως μην ξεχνάμε, αποτελούν τη βασική ακαδημαϊκή μονάδα των ΑΕΙ (πάντοτε στα πλαίσια του σχεδίου νόμου της ομάδας Σταθόπουλου). Οι σημαντικότερες είναι οι ακόλουθες:

- ο καθορισμός της διδακτέας ύλης στο πλαίσιο του προγράμματος διδασκαλίας και η κατανομή του διδακτικού έργου μεταξύ όλων των μελών του διδακτικού προσωπικού·
- η εισήγηση προς τη Σχολή ή το Τμήμα ερευνητικών προγραμμάτων·
- η διεξαγωγή μεταπτυχιακών σπουδών·
- η διεξαγωγή ερευνητικών προγραμμάτων και η κατανομή συλλογικών ερευνητικών έργων·
- η επιλογή, ανανέωση θητείας μελών του διδακτικού προσωπικού και η πρόταση προς τη Σχολή για τη χορήγηση εκπαιδευτικής άδειας·
- η ανάδειξη διδακτόρων και υφηγητών·
- η εισήγηση στα αρμόδια όργανα για την ίδρυση νέων θέσεων·

- η παρακολούθηση του εκπαιδευτικού και ερευνητικού έργου που επιτελείται, κ.ά.

Το άρθρο 39, συμπληρώνοντας τα άρθρα 20 και 21, επισημαίνει ότι 'τα μέλη του διδακτικού προσωπικού είναι αρμόδια και υπεύθυνα για την εκτέλεση του διδακτικού, εξεταστικού, ερευνητικού και, κατά περίπτωση, νοσηλευτικού έργου τους'.

Η διοικητική δομή των ΑΕΙ καθορίζεται με το άρθρο 40. Σύμφωνα, λοιπόν, με την πρόταση της ομάδας Σταθόπουλου, 'τα όργανα της κεντρικής διοικήσεως των ΑΕΙ είναι η Γενική Συνέλευση, η Σύγκλητος και ο Πρύτανης' (§1), ενώ 'ο εσωτερικός κανονισμός του ΑΕΙ μπορεί να προβλέπει και άλλα όργανα, ιδίως Συγκλητικές Επιτροπές ή Συμβούλια όπως επίσης να προβλέπει και εκχώρηση αρμοδιοτήτων της Συγκλήτου ή του Πρύτανη σε άλλα όργανα' (§2). Στα προβλεπόμενα από τον εσωτερικό κανονισμό συλλογικά όργανα μετέχουν το διδακτικό προσωπικό, οι σπουδαστές και τα λοιπά μέλη του ΑΕΙ (§3). Η λεπτομερής ανάλυση της λειτουργίας των τριών προαναφερθέντων κεντρικών οργάνων, δηλαδή, της Γενικής Συνέλευσης, της Συγκλήτου και των Πρυτανικών Αρχών, επιχειρείται στα πλαίσια των άρθρων 41, 42 και 43.

Πιο αναλυτικά, το άρθρο 41 εστιάζει στη Γενική Συνέλευση των ΑΕΙ, ενώ διευθετεί το status λειτουργίας των φοιτητικών συλλόγων. Η Γενική Συνέλευση 'είναι το ανώτατο όργανο. Είναι αρμόδια για την ψήφιση νέου ή τροποποίηση του ισχύοντος εσωτερικού κανονισμού του ΑΕΙ, την εκλογή των πρυτανικών αρχών, τον έλεγχο αυτών και των άλλων κεντρικών οργάνων του ΑΕΙ' (§1). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύνθεσή της, καθώς απαρτίζεται κατά 60% από μέλη του διδακτικού προσωπικού, κατά 20% από προπτυχιακούς σπουδαστές, κατά 5% από μεταπτυχιακούς σπουδαστές, κατά 5% από βοηθούς, κατά 5% από μέλη του διοικητικού προσωπικού και κατά 5% από μέλη του ειδικού τεχνικού προσωπικού (§2). Τέλος, στη Γενική Συνέλευση 'μετέχουν όλα τα μέλη του διδακτικού προσωπικού, εκτός αν ο εσωτερικός κανονισμός προβλέπει κάτι άλλο. Όσον αφορά τους εκπροσώπους των σπουδαστών υποδεικνύονται από κοινού από τους υφιστάμενους κατά Σχολές του οικείου ΑΕΙ κλαδικούς φοιτητικούς συλλόγους. Οι τελευταίοι αποτελούν νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και λειτουργούν με τη μορφή Σωματείου' (§5).

Η Σύγκλητος, ορίζεται ως το ανώτατο εκτελεστικό όργανο του ΑΕΙ, το οποίο και διοικεί (άρθρο 42, §1). Είναι, επίσης, αρμόδια για τα θέματα που

δεν ανήκουν στην αρμοδιότητα της Γενικής Συνέλευσης ή του Πρύτανη (§1). Πιο αναλυτικά, σύμφωνα και με την §2, η Σύγκλητος αποτελείται από τον Πρύτανη, τους δύο Αντιπρυτάνεις, τους Κοσμήτορες όλων των Σχολών, έναν εκπρόσωπο του διοικητικού προσωπικού και τόσους εκπροσώπους των προπτυχιακών φοιτητών, ώστε το ποσοστό συμμετοχής τους στη Σύγκλητο να είναι 'το πλησιέστερο δυνατό προς το 20% επί του συνόλου των μελών της Συγκλήτου'. Στα ΑΕΙ τα οποία έχουν δύο σχολές ή μία Σχολή υπάρχει ιδιόμορφη δομή της Συγκλήτου.

Οι εκπρόσωποι της ΕΦΕΕ πρότειναν να μετέχουν στη Σύγκλητο εκπρόσωποι των φοιτητών σε ποσοστό 30% επί του συνόλου των μελών της, από το οποίο το 5% θα ήταν εκπρόσωποι μεταπτυχιακών σπουδαστών, όποτε συζητιόταν θέμα μεταπτυχιακών σπουδών.

Το άρθρο 43 αφορά αποκλειστικά στις Πρυτανικές Αρχές. Πιο συγκεκριμένα, 'την Πρυτανεία αποτελούν ο Πρύτανης και δύο Αντιπρυτάνεις που προέρχονται εκ περιτροπής από όλες τις Σχολές του ΑΕΙ και είναι τακτικοί καθηγητές, οι οποίοι κατά την εκλογή τους πρέπει να έχουν 5ετή τουλάχιστον υπηρεσία ως μόνιμοι στη βαθμίδα αυτή' (§1). Ο Πρύτανης είναι αρμόδιος, μεταξύ άλλων, 'να εκπροσωπεί το ΑΕΙ απέναντι σε τρίτους, να εποπτεύει τη λειτουργία του, να συγκαλεί τη Γενική Συνέλευση και τη Σύγκλητο, να εκτελεί τις αποφάσεις τους, να προεδρεύει της Συγκλήτου, να κυρώνει τους διορισμούς και τις μεταβολές στην υπηρεσιακή κατάσταση των βοηθών και του μη εκπαιδευτικού προσωπικού του ΑΕΙ'. Μέρος των αρμοδιοτήτων αυτών μπορούν να εκχωρούνται από τον Πρύτανη στους Αντιπρυτάνεις.

Τα όργανα της Σχολής είναι η Γενική Συνέλευση και ο Κοσμήτορας. 'Κοσμήτορας εκλέγεται τακτικός καθηγητής με τριετή τουλάχιστον υπηρεσία σε αυτή τη βαθμίδα. Ακόμη, ο Κοσμήτορας συγκαλεί τη Γενική Συνέλευση της Σχολής, προεδρεύει αυτής, εκτελεί τις αποφάσεις της και εποπτεύει την λειτουργία της Σχολής' (άρθρο 44, §3). 'Όσο για τον Τομέα, όργανα αυτού είναι η Γενική Συνέλευση του και ο διευθυντής του. 'Ο διευθυντής του τομέα, τακτικός καθηγητής που εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση αυτού, συγκαλεί αυτήν, προεδρεύει αυτής, εκτελεί τις αποφάσεις της και εποπτεύει την λειτουργία του τομέα' (άρθρο 46, §2). Στη Γενική Συνέλευση του Τομέα, σύμφωνα και με την §3 του άρθρου 46, μετέχουν τα μέλη του διδακτικού προσωπικού κατά 60% και εκπρόσωποι των προπτυχιακών σπουδαστών κατά 20%, των μεταπτυχιακών σπουδαστών κατά 5%, των βοηθών κατά 10% και του ειδικού τεχνικού προσωπικού κατά 5%. Τα ποσοστά εκπροσώπησης των προπτυχιακών και των μεταπτυχιακών σπουδαστών αντιστρέφονται όταν

συζητούνται θέματα έρευνας ή μεταπτυχιακών σπουδών. Το άρθρο 47 αναφέρεται στη σύνθεση των συλλογικών οργάνων σε ειδικές ακαδημαϊκές περιπτώσεις, όπου οι εκπρόσωποι των φοιτητών μετέχουν με 'δικαίωμα γνώμης και όχι ψήφου'. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα και με την §2 του άρθρου, 'για την απονομή διδακτορικού διπλώματος ή τίτλου αφηγητή τα αρμόδια συλλογικά όργανα αποτελούνται μόνο από τα μέλη των τριών ή των δύο ανώτερων βαθμίδων του διδακτικού προσωπικού αντίστοιχα'. Ενώ 'για την κατανομή καθηκόντων και αρμοδιοτήτων μεταξύ των μελών του διδακτικού προσωπικού και διαθέσεως πιστώσεων σε αυτά, τα αρμόδια συλλογικά όργανα αποτελούνται μόνο από μέλη του διδακτικού προσωπικού' (άρθρο 47, §3). Όσον αφορά τα θέματα φοιτητικής μέριμνας, αυτά ανατίθενται, με βάση τους εσωτερικούς κανονισμούς σε ειδικά συλλογικά όργανα, στα οποία την απόλυτη πλειοψηφία έχουν οι εκπρόσωποι των φοιτητών (§4). Αξίζει να σημειωθεί ότι οι εκπρόσωποι της ΕΦΕΕ εξέφρασαν αρκετές διαφωνίες με το περιεχόμενο του άρθρου 47 και, πιο συγκεκριμένα, με τη μη παροχή δικαιώματος ψήφου (πράγμα που απηχεί τις μαξιμαλιστικές διαπραγματευτικές-διεκδικητικές πρακτικές της εποχής). Εκκινώντας από την εκτίμηση ότι η έννοια της ισότιμης συμμετοχής υποβαθμίζεται σημαντικά με τις διατάξεις του άρθρου 47, πρότειναν να υπάρχει δικαίωμα ψήφου για τους φοιτητές, έστω και σε ποσοστό μικρότερο από 20%.

Επιμέρους ζητήματα λειτουργίας των συλλογικών οργάνων των ΑΕΙ (π.χ. ζήτημα απαρτίας) αποσαφηνίζονται με το άρθρο 48. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το άρθρο 51 που αφορά στους φοιτητές και στους μεταπτυχιακούς φοιτητές. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για την παράθεση μιας σειράς προνοιακών ρυθμίσεων για τους φοιτητές των ΑΕΙ. Με βάση αυτές τις διατάξεις χορηγείται στους φοιτητές πλήρης ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη (άρθρο 51, §1). Ακόμη, 'στους φοιτητές παρέχονται υποτροφίες, άτοκα δάνεια και οικονομικές ενισχύσεις για την κάλυψη ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών τους, με κριτήρια την οικονομική τους κατάσταση και την επίδοση τους στις σπουδές' (§2). Σύμφωνα με την §4 του ίδιου άρθρου, 'στους φοιτητές παρέχονται διευκολύνσεις για τις μετακινήσεις τους σε όλη την διάρκεια του έτους, την πολιτιστική τους καλλιέργεια και την ψυχαγωγία', ενώ στους μεταπτυχιακούς φοιτητές 'χορηγείται ειδικό επίδομα σπουδών ίσο προς το 1/2 του αρχικού μισθού του βοηθού, εφόσον δεν μισθοδοτούνται από το Δημόσιο ή Δημόσιους Οργανισμούς' (§3).

Το άρθρο 52 αναφέρεται στις φοιτητικές εστίες, τις φοιτητικές λέσχες και τα φοιτητικά εστιατόρια. 'Η εισδοχή στις φοιτητικές εστίες και η δωρεάν

σίτιση γίνεται με βάση την οικονομική κατάσταση των φοιτητών' (§1). Σύμφωνα με το άρθρο 53, τα ΑΕΙ οφείλουν να λαμβάνουν ειδικά μέτρα για τη διευκόλυνση των σπουδών των εργαζομένων φοιτητών. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 54, 'η αναγνώριση της ισοτιμίας αλλοδαπών ΑΕΙ και η αναγνώριση των πιστοποιητικών σπουδών για την μετεγγραφή σπουδαστών από αλλοδαπά σε ελληνικά ΑΕΙ για προπτυχιακές ή μεταπτυχιακές σπουδές γίνονται πάντα από τα ΑΕΙ'.

Συγκεφαλαιώνοντας, το πέμπτο κεφάλαιο διευθετεί τρία μείζονα ζητήματα για την οργάνωση και λειτουργία των ΑΕΙ. Ορίζει ως βασική ακαδημαϊκή μονάδα του πανεπιστημίου τον Τομέα, ο οποίος 'καλύπτει μία επιστημονική περιοχή' (άρθρο 34, §4), ενώ δίνεται ένα περιθώριο για την ανάπτυξη Τμημάτων. Παράλληλα επιχειρεί τη θεσμική κατοχύρωση της εκπροσώπησης όλων των ομάδων ενδιαφέροντος στα συλλογικά όργανα του πανεπιστημίου και δη στα βασικά εξ αυτών, τη Γενική Συνέλευση και τη Σύγκλητο. Την επιχειρεί δε, με τρόπο που δείχνει ότι αντιλαμβάνεται τη διαβούλευση εντός αυτών των οργάνων ως μια ορθολογική συνάρτηση της συνάφειας των επιμέρους ενδιαφερόντων-συμφερόντων. Ως γνώμονα η ομάδα Σταθόπουλου φαίνεται να έχει το συνολικό συμφέρον του ιδρύματος και την ανάγκη επίτευξης συναινέσεων μέσω της διευρυμένης εκπροσώπησης, για αυτό και δεν ενδίδει σε μαξιμαλιστικά αιτήματα και δεν προσφεύγει σε υπερβολές αναφορικά με την ποσόστωση της φοιτητικής εκπροσώπησης (διατηρώντας το σχετικό ποσοστό συμμετοχής στο 20%).

Ενδεικτική της προαναφερθείσας 'ορθολογικά συναρτησιακής' αντίληψης είναι η διάταξη, σύμφωνα με την οποία τα θέματα φοιτητικής μέριμνας εξετάζονται από 'ειδικά συλλογικά όργανα' στα οποία την απόλυτη πλειοψηφία έχουν οι εκπρόσωποι των φοιτητών (άρθρο 47, §4). Πρόκειται μάλιστα για τη μόνη διάταξη του άρθρου 47, για την οποία οι εκπρόσωποι φοιτητών δεν εξέφρασαν διαφωνίες.

Τέλος, η ομάδα Σταθόπουλου προχωρά σε ένα αρκετά καινοτόμο και πλουραλιστικό πλαίσιο προνοιακών ρυθμίσεων για τους φοιτητές, το οποίο δείχνει να εδράζεται στην αρχή της ισότητας ευκαιριών και σε μια αντισταθμιστική αντίληψη για την πραγμάτωση τους.

5. Η έκβαση των προτάσεων της ομάδας Σταθόπουλου

Η περίπτωση αυτής της ομάδας εργασίας αποτελεί ένα είδος εμπράγματης συλλογικοποίησης της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας. Η διεύρυνση

του νομοπαρασκευαστικού πεδίου, το 'άνοιγμα' της διαδικασίας λήψης αποφάσεων για το (υπό σχεδιασμό) περιεχόμενο του θεσμικού πλαισίου οργάνωσης και λειτουργίας των ΑΕΙ, παρείχε καταρχήν *μεγαλύτερο* περιθώριο δράσης σε *περισσότερα* άτομα-φορείς. Τους ενέπλεκε, έτσι, σε ένα καθεστώς συννυπηνότητας για τη λειτουργία του πεδίου. Και αυτό, υπό ομαλές συνθήκες, θα μπορούσε να αυξήσει, πέρα από τη δημοκρατικότητα, και τη λειτουργικότητα της επιτροπής, που ανέλαβε να μεταρρυθμίσει το καθεστώς λειτουργίας των ΑΕΙ.²⁷ Σε κάθε περίπτωση, ένα τέτοιο 'άνοιγμα' δεν ήταν οικείο στην ελληνική πανεπιστημιακή πραγματικότητα. Η μοναδική εξαίρεση εντοπίζεται στο μεταρρυθμιστικό εγχείρημα των Τσάτσου-Ευρυγένη και, κυρίως, στην πρόταση της επιτροπής Τσάτσου για διεύρυνση της (τότε) επιτροπής με συμμετοχή εκπροσώπων όλων των ομάδων ενδιαφέροντος.²⁸

Το ασυνήθιστο αυτό 'άνοιγμα' του 1980 απαντούσε σε ένα πάγιο αίτημα για συμμετοχικές διαδικασίες εκπόνησης εκπαιδευτικής πολιτικής (σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, της ανώτατης συμπεριλαμβανομένης).²⁹ Η εν λόγω εμπέδωση της συμμετοχικότητας, εφόσον έχαιρε μιας ολοκληρωμένης *in praxi* εφαρμογής, θα μπορούσε να αποτελέσει γενεσιουργό κανόνα (*generative rule*) αλλά και παραδειγματικό σήμα μιας, έκπαλαι αιτηθείσας, διαδικασίας εκδημοκρατισμού του πεδίου. Ακόμη, όμως, και στον βαθμό που η ομάδα Σταθόπουλου ιδρύθηκε με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, λειτούργησε με τη συμμετοχή των εκπροσώπων των διάφορων ομάδων ενδιαφέροντος, σηματοδότησε ένα *in praxi* 'άνοιγμα' των διαδικασιών. Το τελευταίο συνάδει αναμφιλέκτως με την ίδια τη φύση των κοινωνικών διαδικασιών, όπως αυτή εκδηλώνεται σε μικρο- αλλά και σε μακρο-επίπεδο. Στην πραγματικότητα, παρέχεται μεγαλύτερο περιθώριο δράσης στα άτομα-φορείς. Η ίδια η παροχή της δυνατότητας εκπροσώπησης σε μια επιτροπή που είχε αναλάβει να διαμορφώσει ένα σχέδιο νόμου-πλαισίου για τα ΑΕΙ, σε όλους σχεδόν τους αρμόδιους φορείς και ομάδες ενδιαφέροντος, καταδεικνυε την πρόθεση αξιοποίησης της ίδιας της 'περιοριστικής αλλά και επιτρεπτικής' (*constraining and enabling*) φύσης των δομών.³⁰

Τον Ιούλιο του 1980, η ομάδα Σταθόπουλου ολοκλήρωσε το έργο της. Επρόκειτο για μια ομάδα, όμως, αρκετά διαφορετική από εκείνη που είχε ιδρυθεί λίγους μήνες νωρίτερα. Είχαν αποχωρήσει οι εκπρόσωποι τόσο του ΕΔΠ όσο και της ΕΦΕΕ. Η αλλαγή στη σύνθεση της ομάδας και, κυρίως, ο τρόπος με τον οποίο αυτή προέκυψε, καθόρισε σε μεγάλο βαθμό και την έκβαση του μεταρρυθμιστικού εγχειρήματος, που συγκεφαλαιώθηκε στη δράση αλλά και στο έργο της. Συγκεκριμένα, ήδη από τον Μάρτιο του 1980,

οι εκπρόσωποι του ΕΔΠ και της ΕΦΕΕ είχαν αρχίσει να διαφοροποιούν τη θέση τους εξαιτίας της διαφωνίας στο 'επίμαχο θέμα' της ένταξης των υπηρετούντων μελών του ΕΔΠ στον ενιαίο διδακτικό φορέα'. Οι καθηγητές-μέλη της ομάδας επέμεναν στην ένταξη των μελών του ΕΔΠ μετά από ανοιχτή προκήρυξη θέσεων και ανοιχτών διαδικασιών εκλογής, ενώ τα μέλη του ΕΔΠ 'υποστήριξαν αυτοδίκαιη ένταξη των μελών του ΕΔΠ' (Ομάδα Εργασίας 1980: 2). Τα μέλη του ΕΔΠ, τελικά, υπέβαλαν κείμενο στην Επιτροπή Πρυτάνεων με τις θέσεις του ΕΔΠ, παρακάμπτοντας την ομάδα Σταθόπουλου (βλ. και δήλωση ΕΔΠ στη συνεδρίαση της 15-6-1980 της Επιτροπής Πρυτάνεων). Με ένα 'σκληρό' κείμενο τους, στις 24 Ιουλίου 1980, τα εναπομείναντα μέλη της ομάδας Σταθόπουλου κατήγγειλαν τους εκπροσώπους του ΕΔΠ για 'κατάφωρη ασυνέπεια' και χαρακτήρισαν τα αιτήματά τους 'παράλογα' (Ομάδα Εργασίας 1980: 3). Ο εκπρόσωπος των εντεταλμένων υφηγητών Γ. Κаланτζόπουλος με χειρόγραφο σημείωμα του (ημερ. 26-7-1980) επιφυλάχθηκε να συνυπογράψει την ανακοίνωση της ομάδας.

Η ομάδα Σταθόπουλου είχε, πλέον, διαρραγεί οριστικά και μαζί της η συναίνεση αλλά και η νομιμοποίηση που συνόδευε την πρωτοφανή (για τα ελληνικά δεδομένα) εκπροσώπηση όλων των μειζόνων ομάδων ενδιαφερόντων. Το σχέδιο της ομάδας Σταθόπουλου, μαζί με το αντίστοιχο σχέδιο της Επιτροπής Πρυτάνεων (επιτροπή Μήτση) το οποίο διαφοροποιούνταν σε σημαντικά σημεία από το πρώτο και σαφώς δημοκρατικότερο σχέδιο, απεστάλησαν τόσο στα συλλογικά όργανα των ΑΕΙ όσο και στα πολιτικά κόμματα.

Κλείνοντας την αναφορά μας στην έκβαση του μεταρρυθμιστικού εγχειρήματος της ομάδας Σταθόπουλου οφείλουμε να επισημάνουμε ότι όλες οι προαναφερθείσες εξελίξεις συνέβαιναν εν μέσω (για μία ακόμη φορά) καταλήψεων. Οι φοιτητές του Πολυτεχνείου είχαν προχωρήσει σε καταλήψεις διαμαρτυρούμενοι για το ισχύον σύστημα των εξαμήνων. Οι καταλήψεις, που δεν είχαν τη μαζικότητα παλαιότερων ετών, οδήγησαν στην απώλεια του εξαμήνου.³¹ Η κυβέρνηση επενέβη, αξιοποιώντας τη ρήξη καθηγητών και φοιτητών και το διαφαινόμενο άφευκτο της εποχούμενης κρίσης. Στο όνομα του δημοσίου συμφέροντος εγκάλεσε τους καθηγητές του Πολυτεχνείου να προστατεύσουν το εξάμηνο των φοιτητών τους. Παράλληλα, όμως, επιχείρησε να διαπιστώσει τα όρια αντίστασης των εν λόγω καθηγητών στην εφαρμογή του νόμου-πλαίσου³² και να επιδείξει σθένος στην εφαρμογή μιας ενιαίας, εθνικής μεταρρυθμιστικής πολιτικής. Συγχρόνως, το ΠΑΣΟΚ διαφοροποιήθηκε από τη 'σκληρή' γραμμή των συνδικαλιστών του. Ο ίδιος ο

Ανδρέας Παπανδρέου παρενέβη προσωπικά, επιβεβαιώνοντας την πρόθεση του κόμματος του να συμβάλει στην εκτόνωση της κρίσης και στην εφαρμογή ενός νέου νόμου-πλασίου σε όλα τα ΑΕΙ, ζητήματος που είχε λάβει πλέον διαστάσεις ιστορικής εκκρεμότητας. Ενός νόμου, όμως, διαφορετικού από αυτόν που έφτασε στη Βουλή το 1981 ο οποίος, με τη σειρά του, ήταν και αυτός πολύ διαφορετικός από την πρόταση της ομάδας Σταθόπουλου.

Πιο συγκεκριμένα, η κυβέρνηση κατέθεσε ένα ολοκληρωμένο πλέον σχέδιο νόμου το οποίο διέφερε καταλυτικά από το σχέδιο νόμου της ομάδας Σταθόπουλου, αλλά και από το σχέδιο της επιτροπής Μήτση (στο οποίο κυρίως βασίστηκε), γεγονός το οποίο επισημαίνει ο ίδιος ο Μήτσης ελέγχοντας την κυβέρνηση για περιορισμό της αυτοτέλειας των ιδρυμάτων, παρά τις προθέσεις και τις διατάξεις του σχεδίου της επιτροπής του (βλ. σχετικά Βουλή των Ελλήνων, Κοινοβουλευτική Επιτροπή Παιδείας 1981: 15). Το νομοσχέδιο κατετέθη στην Κοινοβουλευτική Επιτροπή Παιδείας, στις 21 Μαΐου του 1981, λίγο προτού ολοκληρωθεί η ολομέλεια του σώματος. Αυτό μείωνε δραματικά τις πιθανότητες ψήφισής του, πράγμα που δεν φαινόταν να αγνοεί η κυβέρνηση. Και πώς να το αγνοεί άλλωστε, όταν στις συνεδριάσεις της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Παιδείας οι πρυτάνεις αρνούταν να θεωρηθούν εκπρόσωποι των (αντιδρώντων) καθηγητών, ενώ η ίδια η επιτροπή αρνιόταν να νομιμοποιήσει τον εκπρόσωπο της Ένωσης Καθηγητών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης –για την ακρίβεια ούτε καν τον δέχθηκε³³ (βλ. σχετικά Βουλή των Ελλήνων, Κοινοβουλευτική επιτροπή Παιδείας 1981: 15).

Τελικά, λοιπόν, κανένα από τα κυοφορηθέντα σχέδια νόμου-πλασίου της εποχής δεν θα λάβει ποτέ νομοθετική υπόσταση. Αυτό, όμως, δεν μπορεί να ακυρώσει, καταρχάς τη δημοκρατικότητα αλλά και την ακαδημαϊκή υπόσταση της πρότασης σχεδίου νόμου-πλασίου για τα ελληνικά ΑΕΙ την οποία υπέβαλλε η ομάδα Σταθόπουλου. Πρέπει να επισημανθεί εδώ ότι επρόκειτο για ένα από τα δημοκρατικότερα (στο πνεύμα και το γράμμα) μεταρρυθμιστικά εγχειρήματα της πρώτης μεταπολιτευτικής περιόδου (βλ., αναλυτικότερα, Παπαδάκης 2004β). Ενδεικτικά επισημαίνουμε και πάλι τις διαφορές που είχε με το 'σύγχρονό' του νομοσχέδιο της επιτροπής Πρυτάνεων. Η επιτροπή Πρυτάνεων, αν και κατ' ομολογία του ίδιου του Μ. Σταθόπουλου 'σε ένα ποσοστό 80-90% υιοθέτησε σε μεγάλο βαθμό και κατά λέξη το σχέδιο της ομάδας εργασίας' (Σταθόπουλος 1980), αφαίρεσε, επί παραδείγματι, τη λέξη 'υποχρέωση' από την αναφορά στην σχέση των διδασκόντων με την έρευνα, αντικατέστησε τη διευκρίνιση ότι 'γλώσσα της προφορικής και γραπτής διδασκαλίας στα ΑΕΙ είναι η δημοτική' (Ομάδα Εργασίας 1980: άρθρο

6) καθορίζοντας απλά ότι η δημοτική είναι η επίσημη γλώσσα των ΑΕΙ, αύξησε το ποσοστό συμμετοχής των διδασκόντων στα συλλογικά όργανα εις βάρος της εκπροσώπησης άλλων φορέων, κ.ά.

6. Η ελευθερία ως αξία: καταληκτικά για την ομάδα Σταθόπουλου.

Θα αποτελούσε ασυγχώρητη παράλειψη η μη εμφατική αναφορά της σημαντικής συμβολής της ομάδας Σταθόπουλου στην υπόθεση του εκδημοκρατισμού αλλά και εκσυγχρονισμού του ελληνικού πανεπιστημίου. Και αυτό γιατί η ομάδα αυτή, με την πρόταση σχεδίου νόμου-πλαισίου για τα ΑΕΙ

- θέτει ξεκάθαρα και ολοκληρωμένα τα ζητήματα της ελεύθερης διακίνησης των ιδεών, αλλά και της διεπιστημονικότητας στα ελληνικά Πανεπιστήμια
- επιχειρεί, παράλληλα, τη διεύρυνση του διδακτικού φορέα με τη σύγχρονη αύξηση των θέσεων διδακτικού προσωπικού, τη θεσμική κατοχύρωση της εκπροσώπησης όλων των, *internas muros*, ομάδων ενδιαφέροντος στα βουλευόμενα συλλογικά όργανα και στις συναφείς διαδικασίες λήψης αποφάσεων, αλλά και τη συγκρότηση ενός πλαισίου προνοιακών ρυθμίσεων που αναμένεται να συμβάλλουν στην υπόθεση της διασφάλισης ισότητας ευκαιριών στους φοιτητές (με δεδομένη και τη μέριμνα για τους οικονομικά ασθενέστερους και εργαζόμενους φοιτητές, αλλά και τους μεταπτυχιακούς φοιτητές που δεν έχουν έτερες πηγές εισοδηματικής στήριξης, μέριμνα η οποία διέπει ολόκληρα τα άρθρα 51 και 53)· ενώ
- συνεχίζει την προσπάθεια που εγκαινίασε η επιτροπή Τσάτσου-Ευρυγένη (1974-75) για την επίτευξη ενός ισόρροπου ολισμού ρύθμισης και αυτονομίας, αλλά της κατοχύρωσης της ενεργού συμμετοχής διδακτικού προσωπικού και φοιτητών στο μείζον υποστατικό δίπολο του πανεπιστημίου, ήτοι στη διαδικασία διδασκαλίας-μάθησης (για το νομοσχέδιο Τσάτσου-Ευρυγένη, βλ. Πυργιωτάκης & Παπαδάκης 2003: 187-228 και, ειδικά, 215- 220).

Μάλιστα, συμβολικό παράδειγμα της προαναφερθείσας ‘ομοιότητας’ των δύο μεταρρυθμιστικών εγχειρημάτων και της συνέχειας του εγχειρήματος μετατροπής της πανεπιστημιακής διδασκαλίας από παθητική σε ενεργητική μέσω της ‘συμμετοχής του φοιτητή στην αναζήτηση της ίδιας της επιστημονικής γνώσης’ (Πυργιωτάκης & Παπαδάκης 2003: 218), αποτελεί η σημαντική αναφορά του άρθρου 13 της πρότασης σχεδίου νόμου-πλαισίου της ομάδας Σταθόπουλου στην ανάγκη εμπλοκής των φοιτητών, μέσω της διδασκαλίας,

στον επιστημονικό προβληματισμό.³⁴ Η εν λόγω αναφορά μπορεί να σχετιστεί ευθέως με την ανάλογη αναφορά του άρθρου 130 του σχεδίου νόμου-πλαισίου των Τσάτσου-Ευρυγένη (βλ., αναλυτικότερα, Πυργιωτάκης & Παπαδάκης 2003: 218).

Στην πραγματικότητα, η πρόταση σχεδίου νόμου-πλαισίου της ομάδας Σταθόπουλου αποτελεί το πρώτο, στην ελληνική πανεπιστημιακή ιστορία, μεταρρυθμιστικό εγχείρημα που κατοχυρώνει τη δικαιωματική υπόσταση της ελευθερίας και αποσαφηνίζει πλήρως και σε όλες της τις διαστάσεις την έννοια αυτή στο πεδίο της Ανώτατης Εκπαίδευσης:

- επισημαίνοντας ότι στα μέλη των ΑΕΙ εξασφαλίζεται το δικαίωμα να ασκούν τις πολιτικές, συνδικαλιστικές, φιλοσοφικές και θρησκευτικές ελευθερίες τους,
- αποσαφηνίζοντας ότι καθεστώς πλήρους ακαδημαϊκής ελευθερίας στο διδακτικό και ερευνητικό τους έργο απολαμβάνουν τα μέλη και των τριών βαθμίδων του διδακτικού φορέα (άρθρο 20),
- εμβαπτίζοντας τις εν λόγω ελευθερίες, σε ένα πλαίσιο ορθολογικής και αυτοτελούς λειτουργίας των ΑΕΙ και
- ευνοώντας τη διασφάλιση της συνθήκης του πληροφοριακού πλουραλισμού (χαρακτηριστική είναι η αγωνία της Ομάδας Εργασίας για την ενδελεχή βιβλιογραφική ενημέρωση των φοιτητών, όπως αυτή αποτυπώνεται στη διάταξη της §3 του άρθρου 14).

Παράλληλα, η εν λόγω πρόταση σχεδίου νόμου εδράζεται στις αρχές της ισότητας των ευκαιριών για τους φοιτητές (άρθρο 3, §2), της αντικειμενικότητας και της ανεκτικότητας στην διαφορετική άποψη για τη διαδικασία διδασκαλίας-μάθησης (άρθρο 3, §3), ενώ προτάσσει τη σημασία της ελεύθερης συμμετοχής στην έρευνα, την οποία θεωρεί 'δικαίωμα και υποχρέωση όλων των μελών του διδακτικού προσωπικού' (Ομάδα Εργασίας 1980). Συγχρόνως διακρίνεται από τον ορθολογικό συνδυασμό ρυθμίσεων και αυτονομίας,³⁵ με τρόπο που να διασφαλίζει τη βιωσιμότητα αλλά και την πραγματική αυτοτέλεια των ΑΕΙ (που, ως μην ξεχνάμε, μέχρι τότε, για δεκαετίες είχαν υποστεί τον πολυεπίπεδο και, μάλλον ασφυκτικό, παρεμβατισμό του κράτους), ενώ κάνει λόγο (ήδη από το 1ο άρθρο) για μέριμνα των ΑΕΙ για συνεχιζόμενη εκπαίδευση και επιμόρφωση πτυχιούχων (άρθρο 1, §3) και προωθεί ουσιαστικά τις *διεπιστημονικές σπουδές* (άρθρο 3, §4 και 5).

Δεν χωρεί αμφιβολία ότι επρόκειτο για μια πρόταση σχεδίου νόμου-πλαισίου για τα ΑΕΙ, που αν είχε λάβει νομική υπόσταση, θα αποτελούσε τομή στα ελληνικά πανεπιστημιακά πράγματα (και όχι μόνον λόγω του περιεχο-

μένου της). Και αυτό, μεταξύ άλλων, το όφειλε και στη σύνθεση της ομάδας και, μάλιστα, στην εκπροσώπηση όλων των σημαντικών ομάδων ενδιαφέροντος, η οποία διασφάλιζε μια πολυεπίπεδη και σίγουρα αντιπροσωπευτική διαβούλευση. Οι συνθήκες δεν συνέβαλλαν στην εν λόγω υποστασιοποίηση, ενώ ακόμη και αυτή η περί ης ο λόγος εκπροσώπηση-συμμετοχή διεθράγη. Η διαβούλευση έφτασε, λοιπόν, στα όρια της, συμβολοποιώντας τα όρια της συνείδησης στην ελληνική πανεπιστημιακή πολιτική.

Σημειώσεις

1. Ενδεικτικό αυτών των αλληπάλληλων κατακερματισμών της ιστορίας είναι το παράδοξο στο οποίο στέκεται εμφαντικά ο Eric Hobsbawm: 'Η ίδια η φράση «η εποχή που έζησα» θέτει ένα μείζον ζήτημα: θεωρεί ως δεδομένο ότι η ατομική εμπειρία μιας ζωής είναι ταυτόχρονα και μια συλλογική εμπειρία' (Hobsbawm 2001: 279).

2. Για τη χρήση του ερμηνευτικού κύκλου στην έρευνα ζητημάτων εκπαιδευτικής πολιτικής και μεταρρύθμισης βλ. και Πυργιωτάκης & Παπαδάκης 1999: 853-859.

3. Σε ό,τι δηλαδή συγκροτεί την ιστορικά καθυποταγμένη-περιθωριοποιημένη γνώση. Βλ. και Sarup 1993: 59.

4. Αυτούς, δηλαδή, που συχνά αποκαλούμε 'πρωταγωνιστές' ή υποκείμενα βαρύνουσας σημασίας (mega actors, βλ. και Mouzelis 1995: 267). Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, ότι οι διάφορες πρακτικές συνδέονται με συγκεκριμένους φορείς δράσης και ομάδες ενδιαφέροντος στα διάφορα ιστορικοκοινωνικά συγκείμενα-πραγματικότητες.

5. Δημοσιεύεται στο *Οργάνωση και Λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων*, Αθήνα, Ερμής, 1975. Για το εν λόγω μεταρρυθμιστικό εγχείρημα, βλ. αναλυτικότερα Πυργιωτάκης 2003: 187-228.

6. Ο νόμος αυτός παρέχει, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα στους επιμελητές τους 'κεκτημένους διδακτορικών δίπλωμα' να διδάσκουν (άρθρο 1, §1), διευκολύνοντας έτσι την υπόθεση της ένταξής τους στον διδακτικό φορέα, πράγμα που παραμένει κεντρικό αίτημά τους.

7. Στο σημείο αυτό οφείλουμε να επισημάνουμε ότι νόμοι όπως ο Ν. 587/77 προωθούσαν μια ex ungue leonem εκδοχή αντιμετώπισης του διαπιστωμένου προβλήματος εκπροσώπησης και συμμετοχής. Τοιούτοτρόπως, δεν συνιστούσαν τις ενδεδειγμένες αποκρίσεις στο ποικίλα διατυπωμένο αίτημα για συνολική μεταρρύθμιση των δομών και λειτουργιών των πανεπιστημίων μέσω της αναθεώρησης του θεσμικού πλαισίου και της αναμενόμενης συστημικής αναπροσαρμογής. Βλ. Παπαδάκης 2001: 442-444.

8. Το ΕΔΠ, σε διακίρυσή του, το χαρακτηρίζει 'τροχοπέδη και χτύπημα οποιασδήποτε συλλογικής προσπάθειας των φορέων του για το κοινό αίτημα του εκδημοκρατισμού (καθώς) καθιερώνει την κυβερνητική παρέμβαση στα Πανεπιστήμια και ισχυροποιεί τη συγκεντρωτική λειτουργία της έδρας'.

9. Αναλυτικότερα για την απεργία του ΕΔΠ και το νομοσχέδιο Μαυρίδη, βλ. και Βεντήχα & Γαβρόγλου 1982: 78- 79.

10. Το υπουργείο είχε προσπαθήσει ανεπιτυχώς, σε συνεργασία με το υπουργείο Προεδρίας, να σταματήσει την απεργία, αξιοποιώντας τον Ν.643/77 'Περί διασφάλισης της συν-

δικαιολογητικής ελευθερίας των δημοσίων κ.λπ. υπαλλήλων και περί του δικαιώματος της απεργίας αυτών'. Αρχικά, κοινοποιήθηκε ένα έγγραφο του υπουργείου Προεδρίας το οποίο, βασιζόμενο στο άρθρο 14 του συγκεκριμένου νόμου, έκρινε την απεργία παράνομη και την απαγόρευε. Μετά τις διαμαρτυρίες τόσο των απεργών όσο και τμήματος του πολιτικού κόσμου και τις επίκαιρες ερωτήσεις που κατατέθηκαν στη Βουλή, η κυβέρνηση διαφοροποίησε τη στάση της έναντι των απεργών. (βλ. σχετικά, Βουλή των Ελλήνων 1978: 161).

11. Συγκεκριμένα οι καθηγητές θεώρησαν ότι το νομοσχέδιο παραχωρεί υπερβολικά προνόμια στους βοηθούς και επιμελητές.

12. Η κρίση του 1978 παρουσιάζει ενδιαφέρουσες ομοιότητες με την κρίση στις σχέσεις κράτους-πολιτείας που ξέσπασε το 1959, όταν η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου Αθηνών αρνήθηκε να εφαρμόσει τον Ν. 3914/ 59 –ομοιότητες που μας επιτρέπουν να κάνουμε λόγο για μια, τουλάχιστον εύλογη, ιστορική σύμπτωση.

13. Η σχεδόν ταυτοσημία των δύο νομοθετημάτων μας επιτρέπει να εξακολουθούμε να αναφερόμαστε στον Ν. 815/78, στη συνέχεια της μελέτης μας, προκειμένου να αποφύγουμε την πρόκληση συγχύσεων.

14. Για τις επικρίσεις της αξιωματικής αντιπολίτευσης, βλ. ενδεικτικά *Συνεδριάσεις της Βουλής ΙΖ' της 14ης Νοεμβρίου 1978*, στο Βουλή των Ελλήνων 1979: ειδικά 518-530.

15. Δεν επέδειξαν, όμως, την ίδια (αρνητική) στάση στην εφαρμογή των διατάξεων για το εξεταστικό. Μάλιστα, το 1980 ο Καραμανλής θα φροντίσει να υπενθυμίσει στους Πρυτάνεις των ΑΕΙ ότι 'οι εξεταστικές διατάξεις του Ν. 815 θεσπίστηκαν με τη ρητή ή σιωπηρή συναινέση όλων των εκπαιδευτικών παραγόντων για να τεθεί τέρμα στην ασυδοσία που επικρατούσε στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα' (Ανακοίνωση της Κυβέρνησης για την αναστολή Διατάξεων του Νόμου 815 και τη σύσταση της Επιτροπής Πρυτάνεων (1980), όπως δημοσιεύεται στο Βρυχέα & Γαβρόγλου 1982: 344).

16. Αφού ο 'επίμαχος' νόμος θεωρήθηκε ότι περιείχε διατάξεις 'που εστρέφοντο εναντίον των εργαζόμενων φοιτητών'. Ενώ (αποτελούσε) μια βολή εναντίον του φοιτητικού κινήματος, το οποίον η κυβέρνηση ήθελε με κάθε τρόπο να πολεμήσει και να αποδυναμώσει' (*Συνεδριάσεις ΚΔ' 24ης Νοεμβρίου 1978*, στο Βουλή των Ελλήνων 1979: 1056). Βέβαια δεν έλειψαν και οι αντιδράσεις στις αντιδράσεις. Διανοσούμενοι και πανεπιστημιακοί (μεταξύ αυτών και οι Μακρωνίτης, Δημαρόγκonas, Μαγκάκης και Παπανούτσος) απέδωσαν με άρθρα τους στο *Βήμα* και την *Καθημερινή* τις απεργίες, τις αποχές και τις κινητοποιήσεις (τόσο αυτές που είχαν προηγηθεί του Ν. 815/78 όσο και εκείνες που ακολούθησαν) αλλά και τις εκ διαμέτρου αντίθετες θέσεις και επιδιώξεις καθηγητών, από τη μία, και ΕΔΠ-ΕΦΕΕ, από την άλλη, στην έλλειψη διάθεσης συνεννόησης μεταξύ διδασκόντων και διδασκομένων αλλά και στον 'κομματικοποιημένο συνδικαλισμό που ηγεμονεύει στα πανεπιστήμια' (κατά την έκφραση των καθηγητών Κόρσου και Κακριδή). Βλ. σχετικά και *Συνεδριάσεις της Βουλής ΙΖ' της 14ης Νοεμβρίου 1978*, στο Βουλή των Ελλήνων 1979: 525- 526.

17. Το ΕΑΠ είχε, στο σύνολό του σχεδόν, συνταχθεί με τους καταληψίες φοιτητές, μετέχοντας μάλιστα ενεργά και σε καταλήψεις. Ενδεικτικό παράδειγμα οι ταυτόχρονοι καταλήψεις σχολών από φοιτητές και επιμελητές (π. χ. Αρχιτεκτονική Αθηνών).

18. Στην πραγματικότητα, για μία ακόμη φορά, εμφανίζεται η συνθήκη εκείνη κατά την οποία 'η κοινωνία (ή οι εκάστοτε σημαίνοντες φορείς της που εμπλέκονται σε ένα πεδίο ενδιαφέροντος), αν δεν μπορεί να επιβάλλει τις λύσεις που επιθυμεί, έχει, ωστόσο, τους μηχανισμούς και εξασφαλίζει συμμαχίες που της επιτρέπουν να εξουδετερώνει όσα δεν είναι σύμφωνα με τις προδοκίες της, απόβλεπτα και, συχνά, ανεπαίσθητα' (Δημαράς 2000: 139).

19. Η τυπική συγκρότηση της Επιτροπής Πρυτάνεων έγινε με την υπουργική απόφαση της 8ης Φεβρουαρίου 1980 (ΦΕΚ 119, τ. Α').

20. Εδώ περιοριζόμαστε να αναφέρουμε ότι ένας εκ των δύο εκπροσώπων του ΕΔΠ στην Ομάδα Εργασίας, ο τότε πρόεδρος του ΔΣ του ΕΔΠ, Διονύσης Κλάδης, ο οποίος εκπροσώπωσε το ΕΔΠ της Φυσικομαθηματικής, μετείχε δύο χρόνια αργότερα και στην επιτροπή που συνέταξε τον Ν. 1268/82.

21. 'Μέλη των ΑΕΙ είναι το διδακτικό, το ερευνητικό, το διοικητικό και το ειδικό τεχνικό προσωπικό τους και οι εγγεγραμμένοι σπουδαστές' (άρθρο 3, §1).

22. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το αίτημα των εκπροσώπων της ΕΦΕΕ, οι οποίοι υποστήριξαν ότι πρέπει να υπάρχει μόνο κατασταλτικός (και όχι προληπτικός) έλεγχος των εξόδων των ΑΕΙ. Οι εκπρόσωποι της ΕΦΕΕ, μαζί με τους εκπροσώπους του ΕΔΠ, πρότειναν να απαριθμηθούν οι πηγές από τις οποίες προέρχονται οι πόροι των ΑΕΙ προκειμένου να εξασφαλισθεί ίση οικονομική μεταχείριση των ΑΕΙ, αλλά για να αποκλειστούν χρηματοδοτήσεις ερευνητικών προγραμμάτων από τρίτους. Η πλειοψηφία της Επιτροπής έκρινε ότι η §4 του άρθρου 12, περί ίσης (οικονομικής) μεταχείρισης των ΑΕΙ, ήταν αρκετή ενώ θεώρησε ότι το ζήτημα της χρηματοδότησης της έρευνας όφειλε να εξετασθεί ξεχωριστά.

23. Στο συγκεκριμένο άρθρο, όμως, υπήρξε αντίδραση από τους εκπροσώπους της ΕΦΕΕ σύμφωνα με τους οποίους 'πρέπει να διατηρηθεί το καθεστώς των τριών εξεταστικών περιόδων'.

24. Σε κάποιον βαθμό, οι διατάξεις αυτές περιελήφθησαν στον Ν. 1268/82.

25. Αξίζει να σημειωθεί ότι, στη συγκεκριμένη παράγραφο, ο καθηγητής Προυκάκης πρότεινε αντί για τον όρο 'λέκτορας', τον όρο 'εντεταλμένος'. Παράλληλα, υπήρξαν πολλοί ενδοιασμοί για τον όρο 'επίκουρος καθηγητής'.

26. Όσον αφορά το όριο ηλικίας των μελών του διδακτικού προσωπικού (άρθρο 23), τελικά απορρίφθηκε η πρόταση του εκπροσώπου της ΕΦΕΕ για το 65ο έτος της ηλικίας και παρέμεινε το 67ο έτος ως έτος συνταξιοδότησης των πανεπιστημιακών διδασκόντων.

27. Η συνυπευθυνότητα, σύμφωνα με νεότερες αντιλήψεις περί διοίκησης και διαχείρισης αποφάσεων, συνάδει και, όχι σπάνια, συμβάλλει στη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας. Βλ., αναλυτικότερα, Φουντεδάκη & Σαραφιανός 2000: 59 και Πυργιωτάκης & Παπαδάκης 2003: 207.

28. Αίτημα που εν μέρει πραγματοποιήθηκε με τη δημιουργία της (σχετικά διευρυμένης) επιτροπής Ευρυγένη, η οποία συνέχισε το έργο της πρώτης επιτροπής. Το προϊόν, όμως, των δύο επιτροπών δεν ευτύχησε να λάβει νομοθετική υπόσταση. Βλ., αναλυτικότερα, Πυργιωτάκης & Παπαδάκης 2003: 212-214.

29. Βλ. σχετικά, μεταξύ άλλων, και Δημαράς 2000β: 81-96.

30. Βλ. σχετικά, Giddens 1979 και Πετμεξίδου 1996: 18-19.

31. Βλ., αναλυτικότερα, Βρυχέα & Γαβρόγλου 1982: 85. Η απομαζικοποίηση των καταλήψεων μπορεί να εκληφθεί και ως ένδειξη της προοιούσας απίσχνανσης του φοιτητικού κινήματος.

32. Οι καθηγητές του Πολυτεχνείου αρνούνταν, για μία ακόμη φορά, να ενταχθεί το ίδρυμα τους σε ένα ενιαίο πλαίσιο δομής και λειτουργίας με τα λοιπά Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, επικαλούμενοι την ιδιομορφία του. Χαρακτηριστικό αυτής της ιδιομορφίας ήταν ο τρώπος εκλογής των καθηγητών του ΕΜΠ. Ανεξάρτητα από τις οργανικές και αλληπώλληλες θεσμικές εξελίξεις των πρόσφατων ετών, οι καθηγητές του Πολυτεχνείου εκλέγονταν από τη

Γενική Συνέλευση των καθηγητών, δηλαδή από το σύνολο των τακτικών καθηγητών του ιδρύματος και όχι από τους καθηγητές της Σχολής. Βλ., σχετικά, Βρυχέα & Γαβρόγλου 1982: 87.

33. Όλα αυτά μας επιτρέπουν να αμφιβάλουμε για το κατά πόσον η κυβέρνηση Ράλλη επιθυμούσε πραγματικά την ψήφιση του νόμου. Ενδεχομένως, το γεγονός ότι εμφανίστηκε έτοιμη να προωθήσει έναν νόμο-πλαίσιο που θα μεταρρυθμίσει το θεσμικό καθεστώς των ΑΕΙ (οδηγώντας τα σε διεξοδό από τη κρίση), αλλά εμποδίστηκε από την αντίδραση ή την αδιαφορία όλων των υπολοίπων, να της ήταν ήδη αρκετό. Ούτως ή άλλως, οι εκλογές πλησίαζαν. Και, ακριβώς πέντε μήνες μετά, αυτές οι εκλογές έφεραν το ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, οδηγώντας σε μια αναπόφευκτη αλλαγή των δεδομένων.

34. Η περί ης ο λόγος πολυεπίπεδη εμπλοκή-συμμετοχή προωθείται και υποβοηθείται με μια σειρά από διατάξεις, όπως εκείνη η οποία ορίζει ότι 'οι φοιτητές δικαιούνται να κάνουν χρήση όλων των εγκαταστάσεων και των μέσων, με τα οποία είναι εξοπλισμένο το ΑΕΙ για την εκπλήρωση του εκπαιδευτικού του έργου' (άρθρο 50).

35. Με καθοριστική τη συμβολή σε αυτήν την προσπάθεια του δευτέρου κεφαλαίου του σχεδίου.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Βουδούρης, Γ. & Κριμπάς, Κ. (1977). 'Το επάγγελμα του πανεπιστημιακού βοηθού', *Το Βήμα*, 18 Ιουνίου.
- Βουλή των Ελλήνων (1979). *Πρακτικά Συνεδριάσεων, τομ. 1ος: Συνεδριάσεις Α'-Α'*, Αθήναι.
- Βουλή των Ελλήνων, Κοινοβουλευτική Επιτροπή Παιδείας (1981). *Πρακτικά της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Παιδείας. Συνεδριάσεις Τετάρτη της 4ης Ιουνίου 1981*. Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων.
- Βρυχέα, Α. & Γαβρόγλου, Κ. (1982). *Απόπειρες μεταρρύθμισης της Ανώτατης Εκπαίδευσης*, Θεσσαλονίκη: Σύγχρονα Θέματα.
- Bourdieu P. (2000). *Πρακτικοί λόγοι για τη θεωρία της δράσης*. Μτφρ. Ρ. Τουτουντζή. Αθήνα: Πλέθρον.
- Γαβρόγλου, Κ. (1980). 'Τα Κ. των Καταλήψεων', *Σύγχρονα Θέματα*, τχ. 3, σελ. 3.
- Δημαράς, Αλ. (2000α). 'Τα ανομολόγητα της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης', *Πανεπιστήμιο*, τχ. 1, σ. 139.
- Δημαράς, Αλ. (2000β). 'Διακομματική Εκπαιδευτική Πολιτική στην Ελλάδα: Διδάγματα από την τετραετία 1956-1959', στο Μπουζάκης, Σ. (επιμ.), *Ιστορικο-συγκριτικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Gutenberg, σελ. 81-96.
- Ελληνική Κυβέρνηση (1980). 'Ανακοίνωση για την αναστολή Διατάξεων του Νόμου 815 και την σύσταση της Επιτροπής Πρυτάνεων (1980)', στο Βρυ-

- χέα, Α. και Γαβρόγλου, Κ. (1982), *Απόπειρες Μεταρρύθμισης της Ανώτατης Εκπαίδευσης*. Θεσσαλονίκη: Σύγχρονα Θέματα.
- Giddens, A. (1979). *Central Problems in Social Theory*. London: Macmillan.
- Hobsbawm, E. (1998). 'Το παρόν ως ιστορία', στο Hobsbawm, E. *Για την Ιστορία*, Αθήνα: Θεμέλιο.
- Layder, D. (1994). *Understanding Social Theory*. London: Sage.
- Luhmann, N. (1999). *Νομιμοποίηση μέσω διαδικασίας*. Μτφρ. Κ. Βαθιώτης. Αθήνα: Κριτική.
- Μουζέλης, Ν. (1974). *Κείμενο προτάσεων για τα ΑΕΙ*, Αθήνα.
- Mouzelis, N. (1995). *Sociological Theory Today. What went wrong?* London: Routledge.
- Ομάδα Εργασίας (1980). *Προτάσεις για τον Νόμο-Πλαίσιο για τα ΑΕΙ*. Αθήνα, Οκτώβριος 1980.
- Ozga, J. (1990). 'Policy research and policy theory: a comment on Fitzand Halpin', *Journal Educational Policy*, vol. 5, 4:359.
- Πανούσης, Ι. (1985) *Οραματισμοί για μιαν άλλη ανώτατη παιδεία*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκουλας.
- Παπαδάκης, Ν. (2001). 'Κράτος, Πανεπιστήμιο και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα', διδακτορική διατριβή. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Παπαδάκης, Ν. (2003). *Εκπαιδευτική Πολιτική*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παπαδάκης, Ν. (2004α). *Η Παλίμψηστη εξουσία. Κράτος, Πανεπιστήμιο και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Παπαδάκης, Ν.(2004β). 'Η επιούσια αμφισβήτηση. Πανεπιστημιακή μεταρρύθμιση, κρατική πολιτική και κοινωνική αλλαγή στην Γ' Ελληνική Δημοκρατία', στο Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, *Κοινωνική αλλαγή στη σύγχρονη Ελλάδα*. Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα (υπό έκδοση).
- Πετμεξίδου, Μ. (1996). 'Σύγχρονες θεωρητικές διαμάχες και νέες συνθέσεις', στο Μ. Πετμεξίδου (επιμ.), *Σύγχρονη κοινωνιολογική θεωρία*, τομ. Ι. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, σελ. 18-19.
- Πυργιωτάκης, Ι. και Παπαδάκης, Ν. (1999). 'Ερμηνευτική μέθοδος και έρευνας γύρω από την εκπαιδευτική πολιτική και μεταρρύθμιση', στο Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδας, *Ελληνική παιδαγωγική και εκπαιδευτική έρευνα*. Αθήνα: Ατραπός, σελ. 853-859.
- Πυργιωτάκης, Ι. και Παπαδάκης, Ν. (2003). 'Η πρόοιμη μεταρρύθμιση', *Επιστήμη και Κοινωνία*, τχ. 11, σελ 187-228.
- Sarup, M.(1993). *An Introduction Guide to Post-structuralism and Post-modernism*, London: Harvester, σελ. 59.

- Σταθόπουλος, Μ. (1980). 'Μόνο αν αλλάξουμε νοοτροπία θα αποκτήσουμε ένα καλύτερο Πανεπιστήμιο', *Αυγή*, 14-6-1980 (συνέντευξη στην Αλ. Αποστολάκη).
- Τζουμάκας, Στ. (1978). 'Ομιλία στην ΙΖ' Συνεδρίαση της Βουλής της 14ς Νοεμβρίου 1978', στο Βουλή των Ελλήνων (1979), *Πρακτικά Συνεδριάσεων, τομ. Ιος: Συνεδριάσεις Α' - Α'*, Αθήναι: Βουλή των Ελλήνων, σελ. 518.
- Φουντεδάκη, Π. & Σαραφιανός, Δ. (2000). 'Η πανεπιστημιακή διοίκηση στον αστερισμό της παραγωγικότητας', *Πανεπιστήμιο, τχ. 1*, σελ. 59.